

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra Výchovy ke zdraví

Bakalářská práce

Pohled na současný svět podle etiky Petera Singera

Vypracoval: Kateřina Zemanová
Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Moučková

České Budějovice 2018

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

University of South Bohemia
Pedagogical Faculty
Department of Health Education

Bachelor Thesis

Point of view on today's world according to Peter Singer

Author: Kateřina Zemanová
Supervisor: Mgr. Pavlína Moučková

České Budějovice 2018

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Kateřina Zemanová

Název bakalářské práce: Pohled na současný svět podle etiky Petera Singera

Studijní obor: Výchova ke zdraví

Pracoviště: Katedra výchovy ke zdraví, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Pavlína Moučková

Rok obhajoby: 2018

ANOTACE: Cílem této bakalářské práce je získat pohled na současný svět podle etiky Petera Singera. V úvodních kapitolách se budeme věnovat skrze publikace Petera Singera hlavním myšlenkám, a to konkrétně Osvobození zvířat, Practical Etics, Applied Etics, Spisy o etickom žití, Jeden svět - Etika globalizácie. Na těchto příkladech se budeme snažit prokázat, že je tento autor často veřejností mylně interpretován a jeho názory všeobecně špatně pochopeny. Při analýze budeme vycházet z všeobecného modelu morálních a etických hodnot společnosti a dávat je do souvislosti se Singerovou filozofií. Podrobně budeme rozebírat problém druhové nadřazenosti, který je klíčový pro všechna Singerova díla a je zároveň i nosným tématem této práce. Kromě výše zmíněného problému se v práci také nachází i analýza morálních a etických zásad tak, jak byly v průběhu historie nazírány různými významnými mysliteli.

Klíčová slova: morálka, morální zásady, etika, druhová nadřazenost, publikace, bioetika, Peter Singer, kritika, eutanázie, utilitarismus, zvíře.

Bibliographic identification

Name and Surname of the author: Kateřina Zemanová

Title of Bachelor Thesis: Point of view on today's world according to Peter Singer

Field of study: Health Education

Department: Department of Health Education, Faculty of Education, University of South Bohemia in České Budějovice

Supervisor: Mgr. Pavlína Moučková

The year of presentation: 2018

ANNOTATION: The aim of the thesis is to provide a complex picture of the contemporary world in the context of Peter Singer's ethics. In the introductory chapters we will analyse the main philosophy of Peter Singer's works, namely *The Animal Liberation*, *Practical Ethics*, *Applied Ethics*, *Writings on an Ethical Life*, *One World: Ethics and Globalization*. On these examples we are trying to prove that this author and his theories are frequently misunderstood by the general public. During the analyses we will consider the general model of moral and ethical values of the society and put them in the context of Singer's philosophy. We will also include the detailed analyses of the speciesism which is a crucial topic for all Singer's works as well as for this thesis. Except this issue, we will also include a detailed analyses of the moral and ethical values and how they have been viewed in different historical periods by different influential philosophers.

Key words: morality, moral values, ethics, speciesism, publication, bioethics, Peter Singer, critics, euthanasia, utilitarianism, animal.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....
Kateřina Zemanová

PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc bych chtěla poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Pavlíně Moučkové za cenné rady a připomínky a samozřejmě Peteru Singerovi, bez něhož by práce ani nemohla vzniknout.

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. Etika a její historie spojená s otázkami týkající se témat Petera Singera.....	10
3. Významné publikace Petera Singera	15
3.1. Osvobození zvířat	15
3.2. Jeden svět – Etika globalizácie	21
3.2.1. Globalizace	23
3.3. Spisy o etickom žití.....	24
3.3.1. Morální zásady	24
3.3.2. Utilitarismus	26
3.3.3. Diskriminace.....	27
3.3.4. Speciesismus neboli druhismus	29
3.3.5. Naše vlastní preference.....	30
3.3.6. Kosmetické a farmaceutické testování na zvířatech.....	31
3.3.7. Singerův názor na životní prostředí	33
3.4. Applied Etics.....	34
3.4.1. Rasismus.....	35
4. Utilitarismus a Singerovo rozdělení bytostí do kategorií	37
4.1.1. Utilitarismus	37
4.1.2. Preferenční utilitarismus.....	37
4.1.3. Singerovo rozdělení bytostí do kategorií	38
4.1.4. Practical Etics.....	39
5. Eutanázie	40
5.1.1. Eutanázie dobrovolná	41
5.1.2. Eutanázie nedobrovolná	42

5.1.3.	Eutanázie nevyžádaná.....	42
5.1.4.	Kóma	44
6.	Interupce	45
7.	Kdy je Singer kritizován	48
7.1.1.	Vědecké testování na zvířatech	50
7.1.2.	Problematika spojená s konzumací masa	51
8.	ZÁVĚR.....	53
9.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	54

1. ÚVOD

Téma Pohled na současný svět podle etiky Petera Singera jsem si vybrala hlavně kvůli jeho myšlení ve vztahu ke zvířatům. Peter Singer je významný bioetik a velký zastánce práv zvířat. Úvodem bych chtěla stručně představit představitele mé bakalářské práce, bez kterého by práce neměla smysl.

Peter Singer je australský filozof a zároveň profesor na univerzitě v Melborne a Princetonu. Narodil se 6. července 1946, a je tudíž v době vydání mé bakalářské práce téměř 72 – letý. Jeho rodiče, kteří byli Židé, imigrovali v roce 1938 z Vídně do Melbornu v Austrálii, kde Singer vyrůstal. Peter Singer v Melborne studoval, a to právo, historii a psychologii, a získal zde i bakalářský titul. K magisterskému titulu se dostal o dva roky později s diplomovou prací „Why should I be moral?“. Jeho největší vášní a středem zájmu je aplikovaná etika, především bioetika. Dalším jeho preferovaným filosofickým směrem je utilitarismus. Proslavil se především díky svému dílu Osvobození zvířat, v angličtině *Animal Liberation*, které mě velmi oslovilo a splnilo mé očekávání. Neméně známé dílo je i *Practical Ethics*, které je úzce spjato s utilitarismem.¹

Cílem mé bakalářské práce je zjistit a popsat, jakým způsobem se Singer dívá na současný, moderní svět. Skrze klíčová díla se dostanu k Singerovým názorům na otázky ohledně druhové nadřazenosti, morálky, etiky i globalizace. Osobně mě nejvíce oslovila publikace *Osvobození zvířat*, která byla chápána jako hnutí za práva zvířat a udělala dojem na velkou spoustu lidí. Hluběji se zaměřím na problémy, kvůli kterým je tento etik také kritizován, a jsou jimi například pojetí zvířat a lidí, ale také Singrovo chápání lidských hodnot. Právě chápání osob a jejich zařazení do kategorií je dalším z velmi významných témat. Tento kontroverzní etik mne velmi oslovil a některé z jeho názorů považuji za pokrokové.

¹ SINGER, Peter. *Http://www.petersinger.info* [online]. [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/570e589e22482ed7fde277c0/t/5ad6cda5562fa7457d652b81/1524026795258/CV.pdf>

2. Etika a její historie spojená s otázkami týkající se témat

Petera Singera

Vývoj etiky se mapuje již od antiky, ze které také pochází mnoho textů s etikou související. Etika prošla mnohými obdobími, a my si je teď napříč historií ukážeme. Pohled na svět se lišil a dnes už neplatí to, co platilo dříve. Například na otroctví dnes nahlížíme jinak, než jak bylo vnímáno dříve. Byl to právě Aristoteles, kdo se snažil určit přesnou definici otroka.² Ale ani práva žen nebyla vždy taková, jaká jsou ve vyspělých státech dnes. Žena neměla žádná práva a byla plně vázaná na svého muže. Často byla spojována pouze s rodinou a jejím jediným úkolem byl úkol matky.³ V římském právu byla dokonce na stejné úrovni jako otrok.⁴ Mezi významné autory patří tedy například Aristoteles, Platon, Hésiodos nebo Sókratés. Byl to právě Sókratés, kdo tvrdil, že to, co ho vede na jeho cestě životem, je daimonion, neboli svědomí. Svědomí hraje velkou roli v etice, vždyť každý se obrací právě ke svému svědomí, když se rozhoduje, zda je něco správné či není. Sókratés také tvrdí, že neřest je zapříčiněna neznalostí.⁵ Podle Sokrata byla zvířata zrozena pro lidstvo.⁶ Jak si ukážeme dál, postavení zvířat se u různých významných osobností liší.

Pro Aristotela není etikou jen vědět, co je dobré a co není, ale také umění přizpůsobit své činy poznání, ve které věříme. Jestliže věříme, že není správné využívání zvířat pro kosmetické účely a víme, která společnost na zvířatech testuje, neměli bychom si její produkty kupovat ani proto, že je kvalitní a za sníženou cenu.

² ARISTOTELES. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998. ISBN 80-86027-10-4., s. 24-25

³ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0375-6., s.17

⁴ PERNOUD, Régine. *Žena v době katedrál*. Přeložil Gustav FRANCL, přeložil Václav FREI. Praha: Vyšehrad, 2002. Kulturní historie. ISBN 80-7021-544-5., s.19

⁵ PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Na pomoc učitelům (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 8004243830., s.141

⁶ GLACKEN, Clarence J. *Traces on the Rhodian Shore: nature and Culture in Western thought from Ancient Times to the End of the Eighteenth Century*. 1.vyd. California: University of California Press, 1967. ISBN 0-520- 03216-0, s 14- 43.

Sám Aristoteles ctí názor, že zvířata jsou na světě pro lidi. „...zvířata se odlišují od rostlin tím, že nemají jen život, ale i smysl vnímání a lidé se od zvířat odlišují právě tím, že nemají jen vnímání, ale také svojí schopností usuzovat.“⁷ Tímto nám Aristoteles ukazuje i svůj názor na hierarchii zvířat a rostlin.

Aristoteles je bezpochyby velmi významnou osobností. Nejen že byl etik, ale je mu přisuzováno i být politikem, ontologem, přírodovědcem i metafyzikem. Na Aristotelovu etiku je nahlíženo například podle zprávy Diogena Laertina, což byl řecký filosof ve 3.století, o které se nám nedochovalo mnoho informací. Diogena Laertina řadí Aristotelovu etiku jako praktickou disciplínu. „Tato se zabývá jednak věcmi týkajícími se obce, jednak věcmi domácími. Do teoretické patří fyzika a logika, ta však ne jako soustavná nauka, nýbrž jako dokonalý nástroj myšlení.“⁸

Dle Aristotela je navíc klíčové zaměření se na jednání. „... účelem není pouhé vědění, ale činnost.“⁹ Tím se odlišuje, protože většinou je cílem etiky zaměření se na poznání. I pojetí ctností, je podle Aristotela klíčem ke každému dobrému výkonu. Ctností neboli zdatností naší duše, jsou stavy, které jsou trvalé. Jestliže jsou trvalé, jsou pro nás zautomatizované a jsou nám tedy vlastní. Na základě těchto vlastností a stavů duše můžeme být dobrým člověkem a zároveň nás to motivuje a dostává do dobrých výkonů. „Lidskou ctností pak rozumíme nikoli

⁷ TAYLOR, Angus. *Animals and Ethics: An Overview of the Philosophical Debate*. 1.vyd. Toronto: Broadview Press, 2003. ISBN 1-55111-569-7. Dostupné z: http://www.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=DIshxmoGu04C&oi=fnd&pg=PA9&ots=bBMRgzu3eT&sig=HLOGNsuk63088F28rcA_aXKROKs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, str. 33-34.

Přeloženo mnou. V originále: „...animals differ from plants in having not just life but sense perception, and humans differ from animals in having not just sense perception, but the ability to reason.“

⁸ GRAESER, Andreas. *Řecká filosofie klasického období: sofisté, Sókratés a sokratikové, Platón a Aristotelés*. Praha: Oikoymenh, 2000. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 80-7298-019-X., s.276

⁹ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3., nezměněn. vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. Praha: Rezek, 2009. ISBN 978-80-86027-29-6., s.5

zdatnost tělesnou, nýbrž duševní; a blažeností míníme činnost duševní.“¹⁰ Podle Augustina zvířata duši mají, ale Aristotel přisuzuje nesmrtelnost duše pouze člověku.¹¹

Jedním z hlavních problémů, kterými se etika jakožto filozofická disciplína zabývá, je otázka, co je dobré a co není. Jedním z největších témat etiky je otázka morálky člověka, jak moc dokáže člověk naslouchat svému svědomí a nechá se ovlivnit morálkou. Etika pracuje i s pojmem svobodná vůle, tedy s otázkou, jak moc je člověk ovlivněn při svých jednáních a skutcích. Teoretické zkoumání hodnot je jedním z dalších bodů, které etika zkoumá.

Každý člověk má v životě jiné hodnoty, což je zapříčiněno tím, co člověk preferuje. Člověk dokáže lehce rozpoznat co je pro něj důležitější a co pro něj má větší hodnotu. S tím se setkáme každý den, například když vyrazíme na nákup večere. Víme, co je pro nás zdravé, a co bychom si měli koupit. Víme ale, i co bychom si dali radši a co nám více chutná. S tím je spojený i etický problém chovu zvířat. Velmi podrobně je tato problematika vyobrazena v publikaci „Osvobození zvířat“, které věnuji jednu podkapitolu.

Dalším velmi významným katolickým filosofem, který se zabýval etikou, je Tomáš Akvinský. Akvinskému je mimo jiné připisována i jeho návaznost na Aristotela. Na Aristotela navázal i co se týče otázky hierarchie zvířat a lidí. „Není hřích ve využívání věci za účelem, pro který je věc určena... věci jako rostliny, které mají jen poloviční život, jsou všechny pro zvířata, a všechna zvířata jsou pro lidi. Pročež není nezákonné, užívá-li člověk rostliny pro dobro zvířat, a zvířata pro dobro lidí, jak praví Filosof.“¹² Více se věnoval teologické činnosti a Aristotelovy myšlenky tím tedy prohloubil. Mimo jiné tvrdí, že rozum, který dostal člověk od Boha, je východiskem morálky. Je pro něj důležitý nejen výsledek, ke kterému se dostaneme mravním posouzením, ale i cestou a účelem, které k onomu výsledku vedly. Ze Summa

¹⁰ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3., nezměn. vyd. Přeložil Antonín KRŮŽ. Praha: Rezek, 2009. ISBN 978-80-86027-29-6., s.22

¹¹ ARISTOTELÉS. *O duši*. 3. rozš. vyd. Přeložil Antonín KRŮŽ. Praha: P. Rezek, 1996. ISBN 809017969x., s.19

¹² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3. s. 209

Theologiae víme, že Tomáš Akvinský popsal čtyři základní ctnosti, kterými jsou: spravedlnost, rozumnost, uměřenost a statečnost.¹³ Summa Theologiae je podle velkých filosofů jeho nejdůležitější dílo. Je z ní patrné právě propojení etiky podle Aristotela, pojetí ctnosti a křesťanské tradice. Pro dnešní dobu jsou myšlenky, které začal Aristoteles nebo na ně zavázal Akvinský, velmi významné.¹⁴

V novověku, a to konkrétně v období renesance, se začaly objevovat nové zájmy, a sice zájmy technologické. Jedním z významných osobností, vyskytující se v tomto období, je i Georges Louis Leclerc de Buffon. Svým názorem potvrzuje toho období: „Člověk stále musí vyvíjet své mistrovství nadřazené nad rostlinami a zvířaty: pokud by to neudělal, stal by se přemoženým.“¹⁵ Velmi rozporuplnou osobností byl i René Descartes, který žil v první polovině 17. století, a který je považován za otce moderní filosofie. Na jednu stranu tvrdí, že zvířata mají schopnost vnímat, avšak na druhou stranu nepřipouští životu zvířat takovou váhu. „Křičící pes..., není v ničem jiný než skřípající výstroj, která potřebuje namazat.“¹⁶ A poprvé se dostávám k zakladateli utilitarismu, kterým je Jeremy Bentham. Sám se totiž snažil o zasazení do našeho

¹³ VELANOVÁ, Helena. *Kardinální ctnosti*. Olomouc, 2010. Diplomová Práce. Univerzita Palackého v Olomouci., s.83

¹⁴ VITOŠKOVÁ, Markéta. *Aristotelovo pojetí etiky* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: file:///C:/Users/PC/Downloads/DPTX_2010_2_11260_0_315753_0_113476.pdf

¹⁵ GLACKEN, Clarence J. *Traces on the Rhodian Shore: nature and Culture in Western thought from Ancient Times to the End of the Eighteenth Century*. 1.vyd. California: University of California Press, 1967. ISBN 0-520- 03216-0, s. 482. Přeloženo mnou. V originále: „Man must continually exert his mastery over plants and animals: if he does not, he will be overwhelmed by them...“

¹⁶ FRANCIONE, Gary. *Animals- Property od Persons*. In: SUNSTEIN, Cass R. a Martha C. NUSSBAUM. *Animal Rights: current debates and new directions*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 108-120. ISBN 0-19-515217-4, s. 111. Přeloženo mnou. V originále: „A crying dog, ..., is no different from a whining gear that needs oil.“

morálního myšlení o zvířecí práva. Hlavní podmínkou pro něj byla schopnost, že zvíře dokáže trpět.¹⁷

¹⁷ SINGER, Peter. The Animal Liberation Movement: THE ANIMAL LIBERATION MOVEMENT: ITS PHILOSOPHY, ITS ACHIEVEMENTS, AND ITS FUTURE. 1. vyd. Nottingham: Old Hammond Press, 1985. ISBN 0 948062 02 9. Dostupné z: <http://www.utilitarian.org/texts/alm.html>

3. Významné publikace Petera Singera

V následující kapitole se budu pomoci nejrozšířenějších děl publikovaných Peterem Singerem snažit ukázat hlavní myšlenky tohoto kontroverzního filosofa a etika. Čerpala jsem primárně z původního překladu, neboť ne všechny publikace byly přeloženy do českého jazyka. Publikace Petera Singera jsou velmi čtivé, ale zároveň plné faktů. Knihy, které jsem vybrala, jsou svým obsahem tak bohaté, že po přečtení jsou čtenářovi Singerovy myšlenky téměř jasné. Napříč všemi publikacemi se vyskytuje téma druhové nadřazenosti, morální a samozřejmě i etické. Singer se nebojí podat svůj názor, i když se velmi často dotýká témat, která jsou leckdy velmi citlivá. Není proto divu, že se občas dostane do kritiky, a tomu budu věnovat jednu z dalších kapitol. Nejprve si tedy představíme Singerovy názory.

3.1. Osvobození zvířat

Publikace Osvobození zvířat vyšla v roce 1975 a způsobila v Americe velký poprask. Tato publikace je plná faktů spojených s právy zvířat. Peter Singer se snaží knihu plnit převážně fakty a umožňuje čtenářům udělat si na danou problematiku vlastní názor. Pomocí této publikace se budu snažit nastínit pro Singera velmi důležité téma spojené se zvířaty. Hlavní myšlenkou celé knihy je výrok, že druhová nadřazenost je zapříčiněná diskriminací, a to díky předsudku, který v sobě máme od pradávna zakódovaný. Předsudku k jinému druhu, než jaký je nám vlastní. Předsudek nemůžeme morálně obhájit, a to ani ten, který se vyskytuje u stejné rasy. Velmi silnou myšlenkou je i to, že lidé dokáží přežít bez zabíjení, ale zvířata nikoliv.

Singer zdůrazňuje právo na život všech živočichů a poukazuje na druhovou nadřazenost, která vládne celému světu. Lidé jsou zvířatům nadřazeni ve všech aspektech právě díky vysoké inteligenci, kterou dokáží využívat ve svůj prospěch. Podle Singera je druhová nadřazenost jedním z největším etických problémů ve vztahu jak ke zvířatům, tak k celé přírodě. „Není despotické myslet si, že život tvora schopného uvědomovat si sebe sama, abstraktně myslet, plánovat si svou budoucnost nebo komunikovat atd. je cennější než život tvora, který toho schopen není.“¹⁸ V první

¹⁸ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.35

kapitole poukazuje také na problém eutanázie, a i když je pro to často kritizován, tak eutanazii ve specifických a podle Singera ospravedlnitelných případech připouští. Singer v první kapitole zdůrazňuje i morální problém člověka k druhové nadřazenosti. Člověk má svoje zájmy a neeticky se staví k hodnotě života jiných druhů.

Druhá kapitola knihy nese výstižný název: „Prostředky výzkumu“, kde poukazuje na další velmi důležitý problém, kterým je ekonomická stránka věci. Je totiž prováděno mnoho pokusů, které podle Singera nemají žádný smysluplný výsledek, a jsou odváděny z daní zemí, ve kterých žijeme.¹⁹ Lidé, kteří tuto práci provádějí, zároveň musí věřit v to, že jsou zvířatům nadřazeni a že to, co dělají, je správné. Po celém světě bylo provedeno velké množství pokusů, konkrétně Singer zmiňuje například výzkum, z něhož mělo plynout, zdali je bezmocnost u psů naučená. Steve Maier se o platnosti modelu vyjadřuje následovně. „Lze namítnout, že v otázce povahy, neurobiologie, vyvolání a prevence či léčby deprese nepanuje dostatečná shoda na to, aby bylo toto porovnání smysluplné... Je tedy patrně nepravděpodobné, že se naučená bezmocnost stane modelem pro depresi v obecném smyslu.“²⁰ Tímto výrokem Maier potvrdil Singerovy domněnky, že testování na zvířatech je ve velké spoustě případů zbytečné.

Druhá nadřazenost se ale nevyskytuje jen u vztahu člověk a zvíře. Druhá nadřazenost je známá i u vlastního druhu a je jím rasismus. Vývoj rasismu se mapuje až do antického Říma a Řecka. K dnešnímu datu ale stále nemáme podložený důkaz, že k rasismu dochází kvůli barvě pleti.²¹ Může tím být i různá ideologie, jako fašismus, který způsobil to, že lidé páchali experimenty jen díky tomu, že v něco věřili, a tak si ospravedlnili fakt, že někdo jiný bude trpět. „Pokusy s dekompresní komorou ovšem neskončily s druhou světovou válkou. Jenom se přesunuly na zvířata.“²² Jedním z hlavních argumentů, jak ospravedlnit důsledky experimentů, které jsou prováděny i v dnešní době, je přínos pro člověka. Mohou to být jak farmaceutické důvody,

¹⁹ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.45

²⁰ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.60

²¹ FREDRICKSON, George M. *Rasismus: stručná historie*. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7341-124-5., s. 27-28

²² SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.95

keré mohou být, také podle Singera, v některých případech ospravedlnitelné. Jak Singer tvrdí, problém může být i politický, a to je téma, které je velmi složité a v každé zemi s trochu jinými preferencemi.

Dalším velmi nosným problémem je způsob zacházení se zvířaty. Mnoho lidí o problému neví a žije v domnění, že se zvířatům dostane dostatečná péče pro spokojený život. To je ale ve velkochovu samozřejmě nemožným cílem. Singer uvádí mnoho konkrétních případů jako důkaz, že tomu tak není. Velmi podrobně se věnuje vedle problému chovu drůbeže také kanibalismu, který je vlivem stresu s ptactvem spojený. „Vytrhávání peří a kanibalismus jsou, v jazyce chovatelů a brojlerů zlozvykem.“²³ Negativní dopad velkochovu pro drůbež je bezpochyby jasný a Singer to ve své knize potvrzuje. Singer se věnuje hlavně stránce psychické a snaží se dokázat, že drůbež si dokáže uvědomovat bolest, stres a frustraci, kterou jí podmínky ve velkochovu způsobují. Velkým problémem, kterému je drůbež vystavena, je také frustrace z nedostatku světla. Většinou je budova, ve které je drůbež umístěna, prostá oken a má špatnou ventilaci.²⁴ Velmi nehumánní je i fakt, že slepice, které jsou pro člověka užitečné, jsou využívány jako stroj, ale kohoutci, kteří se rodí stejně jako slepice, právo na život nemají jen kvůli pohlaví, které jim dala sama příroda. Doporučení pro velikost klecí není vždy dodržováno a Singer se s tím vůbec netají, naopak uvádí problematiku v číslech a zcela konkrétně. Jak publikuje farmářský časopis *Farmer and Stockbreeder*: „Moderní nosnice jsou vždy efektivním strojem, který přeměňuje surový materiál na finální produkt, kterým je vajíčko.“²⁵ A o tom to celé je.

Singer srovnává i etický problém napříč kulturou. V zemích naší kultury, převážně křesťanské, je běžné jíst vepřové. Málokdo ale ví, že inteligence prasat je srovnatelná s inteligencí psa.²⁶ U nás by nás ani nenapadlo dát si k obědu psa, někoho, koho často

²³ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.111

²⁴ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.115

²⁵ HARRISON, Ruth. *Animal Machines: the new factory farm industry*. *Farmer and Stockbreeder*. 1962, roč. 1962, January, 30, s. 50. Přeloženo mnou. V originále: „The modern layer, is, after all, only a very efficient converting machine, changing the raw material... - into the finished product - the egg...“

²⁶ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.130

pokládáme za člena rodiny. Avšak jíst maso z prasete, jen díky zvyklostem, které jsou u nás nastavené, je pro nás zcela běžné. Singer uvádí, že míra frustrace, která je prasatům po porodu selete způsobena, je mnohdy tak vysoká, že prasnice je jednoduše smutná.²⁷ Znamená to, že je schopná citu. Tím pádem je to, co ji my jakožto lidé způsobujeme, naprosto nemorální. Singer uvádí, že prasnice je v přírodě bez jakéhokoliv zásahu člověka, schopná rodit maximálně dvakrát ročně. Pro člověka a co největší ekonomickou produktivitu to ale nestačí. Selata jsou z klecí odebírána dříve než po 3 měsících, což je doba laktace prasnice, tudíž dochází k jejímu zkrácení a prasnice může rodit až 2,6 selat za rok.²⁸ Prasnice není brána jako živý tvor, ale jako továrna na maso. Sotva se dostala ze stresu, které jí odloučení od selat způsobilo, je vystavena tomu samému znova. Problém s porodem ale není tím jediným, který je prasatům způsobován. Prasatům většinou není dodán dostatek krmiva a ani prostory nejsou dostačující.

Velmi negativní účinky na psychickou i fyzickou stránku zvířete má také doprava na jatka. 360 kilogramový vůl může za cestu zhubnout až 30 kilogramů, což je 9 % jeho tělesné hmotnosti. Zvíře je vystaveno i cestovní horečce.²⁹ Nakonec ho čeká to nejhorší, čímž jsou jatka. Zvíře většinou cítí krev a ví, proč bylo tak daleko transportováno. Zaměstnanci jsou pod velkou fluktuací, která se pohybuje okolo 60 %, z čehož plyne, že nemohou být dostatečně proškoleni a mít zautomatizovanou část své práce.³⁰ Často se tedy stane, že zvíře není zabito na první pokus. „Není to tedy pouze akt zabítí, co jsme ochotni dělat ostatním druhům v touze ukojit naše chutě na maso.“³¹ Bohužel ale lidé zvířatům neposkytují to, co si zaslouží. Krmivo, které se jim dostává, musí mít splněné určité požadavky, ale zároveň, což je pro obchod více důležité, nízkou cenu.³²

²⁷ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.137

²⁸ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.136

²⁹ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.159

³⁰ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.161

³¹ SINGER, Peter. All Animals Are Equal. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. Animal Rights and Human Obligations. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, ISBN 0-13-036864-4, s. 73-86

³² Salátové listy. *Www.salatovelisty.cz* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://salatovelisty.cz/2018/03/02/musime-krmit-zvirata-jinymi-zviraty/>

Dalším kulturním problémem mohou být i Židé, kteří nemohou pozřít nic, co bylo v době zabití omráčeno, což je velmi egoistické a sobecké.³³ V kontrastu s tímto faktem píše Kohák ve své publikaci, že lidé se často snaží omluvit bolest, kterou způsobují: „Vždyť jsou to jenom zvířata“ (nebo si můžeme dosadit skupinu lidí, třeba „jenom židé“).³⁴ Z čehož jasně plyne, že lidé nejsou nadřazeni pouze zvířatům, ale i lidem.

Další kapitola nese název „Stát se vegetariánem“. V této kapitole Singer začíná přesvědčovat čtenáře o tom, aby se stali vegetariánem. Singer je zastáncem názoru, že brát si vejce od slepic, které jsou chovány způsobem jim přirozeným, je v pořádku. Využívání zvířat kvůli masu se řadí k nejzávažnější formě týrání zvířat. A zároveň i k té nejstarší formě.³⁵ Často jsou zvířata chápána jako prostý objekt k vydělávání peněz.³⁶

Singer srovnává i myšlení významných filosofů. Názory ne všech filosofů jsou ale tak nakloněné ke zvířatům jako názory Petera Singera. Tomáš Akvinský chápal zvířata jako věc k užitku a tímto tvrzením vycházel z Aristotela. Jak uvádí Singer, Akvinský tvrdil, že člověk musí jíst rostliny i zvířata. Ne všichni filosofové sdílí s Akvinským jeho názor. Avšak názoru Tomáše Akvinského a Aristotela jsem se věnovala v předchozí kapitole. V rozporu s těmito názory je například i svatý František z Assisi. Věřil, že slunce září pro člověka a modlil se k ptákům.³⁷ Napříč stoletími a obdobími, ve kterých tyto osobnosti žili, se ne vždy vyplatilo zastávat svůj názor. Nevyplatilo se to například Giordanu Brunovi, který byl dokonce v roce 1600 upálen za kacířství, když tvrdil, že člověk je v měřítku celého světa a vesmíru, pouze mravenec.³⁸

³³ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.136

³⁴ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-63-x. str. 29-30

³⁵ SINGER, Peter. *Practical Ethics*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0- 521-43363-0, s. 62

³⁶ SINGER, Peter. *Down on the Factory Farm*. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. *Animal Rights and Human Obligations*. 2.vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, s. 159-168. ISBN 0-13-036864-4, s. 162

³⁷ ŠEVČÍKOVÁ, Petra. *Peter Singer a jeho kritici*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, s.7

³⁸ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.214

V celé publikaci se Singer snažil potlačovat emoce a knihu psát spíše materialisticky. Druhovú nadřazenost nijak nevymizela a je mezi námi ve stejné, ne-li ve větší míře. Jak Singer popisuje, druhová nadřazenost se do nás vštěpuje už když jsme malí. Rodiče nás krmí masem ještě dříve, než si dokážeme uvědomit, že to, co jíme, je vlastně mrtvé zvíře. Podle Singera je konzumace masa z hlediska výživy nepochopená a dostatečně nenastudovaná. Uvádí, že bez masa se dá mnohem zdravěji žít, stačí jen doplnit vitamín B12.³⁹ Děti ale za svůj názor, že zvířata žijí šťastně, nemohou. Mohou za něj i média. Téměř každý den je vysíláno o zvířatech, které žijí v divočin, což lidé rádi sledují. Televizní pořad o tom, jak je to s chovem drůbeže, prasat či krav, ale není. Může za to jeden velmi důležitý fakt a to ten, že lidé o tom vědět nechtějí. Lepší je žít v nevědomosti a sám sebe utvrzovat v tom, že zvířata žijí tak, jak nám říkali rodiče. Singer také tvrdí, že dalším z problémů, proč zvířata nemají a nemůžou mít takové pravomoci jako lidé, je ten, že zvířata zkrátka nemají přednost před lidmi. Naopak lidé jsou politicky i morálně nadřazení. Singer chápe myšlenku, že by lidé měli být upřednostněni, jako výmluvu.⁴⁰ Lidé nejenom, že zabíjejí zvířata kvůli potravě, která je pro člověka přirozená, ale způsob, jakým se nám dostává maso, je nehumánní. Lidé zabíjejí i díky jejich zvědavosti, sportu i kvůli zvelebení si svých těl. Za to, že jako lidé připustíme všechno tohle jednání může i názor, že zvířata nic jiného nepoznala a podmínky, které jsou pro ně připraveny jsou tím pádem v pořádku. Ve třetí kapitole ale Singer toto tvrzení vyvrací.

Singer zdůrazňuje i několik absurdit, které jsou zcela běžné a můžeme je slyšet poměrně často. Člověk, který střílí vysokou zvěř je často terčem kritiky, ale člověk, který podporuje velkoobchody tím, že si v obchodě koupí šunku a způsobí tím větší a mnohem delší újmu zvířeti, ale takovým způsobem kritizován není.

Singer nestaví rostliny a zvířata do jedné roviny. U rostlin nebylo dokázáno a není průkazný důkaz, že cítí bolest. Daniel Chamovitz v rozhovoru na téma, zdali jsou rostliny vůbec schopné bolesti, odpovídá: „Všechny organismy se pokoušení udržet homeostázu a udělají cokoli, aby tohoto cíle dostáhly. Ale jestli je přítomno utrpení?

³⁹ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.199

⁴⁰ SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.234

Tak věci definujeme my.⁴¹ U zvířat to dokázáno je. Singer uvádí už v první kapitole, že zvíře je svým chováním, evolučním významem bolesti a nervovým systémem schopno cítit bolest.⁴² S tímto faktem nás může napadnout myšlenka, která je taky velmi známá a řekla bych populární, že jestliže podle někoho rostliny cítí bolest, tak co tedy máme jíst? Tato argumentace není opodstatněná, ale ve své podstatě logiku dává. Lidé si tím ale podle Singera jen omlouvají svoje vlastní činy a utvrzují se, že něco jíst přece musí.

Jedním z názorů, kvůli kterému je Singer terčem kritiky, je, že existují lidé, kteří jsou od narození mentálně retardovaní. Jsou tedy pod úrovní, na kterou dosahují zdravá zvířata. Jedná-li se o těžkou retardaci, lidé mají snížený intelekt a nejsou schopni si svoje postižení uvědomovat. Singer zmiňuje i děti, ale vzápětí uvádí, že díky komplikacím, které by mohly vzniknout, bude raději uvádět pouze retardované jedince.⁴³ Děti ale Singer myslí děti velmi malé, které nejsou schopni uvědomovat si sebe sama. Tímto nám Singer překládá svůj názor, že lidé, kteří jsou na mentální rovině jako zdravá zvířata, mají ve své podstatě status zvířete. Zvěři Singer myslí tu, která má vysoký intelekt. Tomuto tématu se ale bude věnovat v dalších kapitolách.

3.2. Jeden svět – Etika globalizácie

Skrze tuto knihu bych chtěla poukázat na další problémy, které se týkají dnešního světa, jako globalizace, terorismus, právo atd. Při četbě této knihy je snadné si připustit, že Singer je filosof. Kniha je opět plná faktů, což vypovídá o Singerově znalosti a umění klást si otázky, ale také na ně odpovídat.

Singer zde zmiňuje i organizace jako je OSN, a jedním z téma, který řeší ve spojitosti s terorismem, je 11. září, při kterém zemřelo téměř 3000 lidí.⁴⁴ Důsledek

⁴¹ Zeptali jsme se biologa, jestli rostliny mohou cítit bolest. *Soucitne.cz* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://soucitne.cz/zeptali-jsme-se-biologa-jestli-rostliny-mohou-citit-bolest>

⁴² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.19-23

⁴³ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.36

⁴⁴ *9-11-attacks* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/9-11-attacks>

tohoto bezcitného teroristického činu je bezpochyby strach.⁴⁵ Lidstvo nahlíží na svět zase trochu jinak a uvědomuje si možná rizika, která v tomto případě byla zcela nečekaná. Lidé si začali více uvědomovat, že život je křehký a musejí se naučit se strachem dále žít. Singer ale dává do kontextu i jiné události, které se stále dějí. Uvádí zde, že celková suma poskytnutých finančních prostředků činila 1,3 miliardy dolarů. Děti rodičů, kteří zahynuli, mají nárok na plné stipendium na vysokých školách. Jak zde uvádí Singer, podle UNICEF zemře každý rok 10 milionů dětí do 5 let. Tyto děti umírají na hranici chudoby, pijí znečištěnou vodu, umírají na podvýživu.⁴⁶

Singer řeší i kulturní odlišnost lidí, kteří ač od sebe nežijí ve velkých vzdálenostech, kterou by nebylo možné překonat za pár hodin, žijí zcela jinak. Za tyto odlišnosti může jak kultura, tak ekonomické rozdělení států. Avšak globalizaci už nelze zastavit. Zuzana Lehmannová vidí pozitiva ekonomické, vzrůstá jak množství služeb, tak zboží. Stejně jako Singer si ale uvědomuje negativa, která s sebou nesou hlad a chudobu.⁴⁷

Narůstá i vznik nových forem globálního vládnutí. Je veřejně známé, že lidé ovlivňují globální změny, ale stejně to nepřiměje lidstvo k tomu, aby se začalo chovat ohleduplněji. Kvalita vzduchu se samozřejmě liší vlivem znečištění, které se vyskytuje v průmyslových zemích.⁴⁸ Je ale nutné podotknout, že lidé, kteří možná mají čistší vzduch, jsou odkázáni na chudobu, která v jejich státech vládne. Svět je zvláště rozdělen a lidé na naší planetě žijí v různých koutech země naprosto odlišně. Zde by se hodila otázka, zdali je to morálně správné. Není. Ale pohodlnost našich životů nás nijak nenutí s tím něco dělat. Jedním z morálních problémů je i závist a umění lidí se na úkor něčeho menšího úspěchu radovat. Bohaté státy nikdy nebrali v potaz globálně morální

⁴⁵ SINGER, Peter. *Jeden svet: etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006. ISBN 80-806-1234-X., s.21

⁴⁶ SINGER, Peter. *Jeden svet: etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006. ISBN 80-806-1234-X., s.129

⁴⁷ LEHMANNOVÁ, Zuzana. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0621-1., s. 171-172

⁴⁸ SINGER, Peter. *Jeden svet: etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006. ISBN 80-806-1234-X., s. 32

pohled na svět. Může za jednoduše to, že se s problémem nikdy nesetkali jako s hrozbou nebo v některých případech až se smrtícím problémem. Tato problematika úzce souvisí s tvorbou hurikánů nebo zvýšením výskytu tropických chorob. Produktivita, kterou globální změny zasáhnou, se někde může rapidně zvednout, ale někde zase poklesnout.

3.2.1. Globalizace

Samotná otázka globalizace je velmi široký pojem a těžko se definuje. „Globalizace je bezpochyby nejvíce používané – zneužívané – a nejméně definované, pravděpodobně nejméně pochopené, nejmlhavější a politicky nejúčinnější slovo (heslo, předmět sporu) posledních, ale také následujících let.“⁴⁹ Velmi vážným problémem, který se týká dnešní doby, je chudoba. My, jakožto lidé žijící v České republice, tento problém neznáme a na hranici chudoby se nás vyskytuje, na rozdíl od jiných zemí, malé procento. Může za to i míra nezaměstnanosti, která je v České republice jedna z nejnižších v celé Evropě.⁵⁰ V jiných zemích ale takové štěstí nemají. Žijeme-li pod hranicí chudoby, náš život je, co se týče uspokojení životně důležitých potřeb, neuspokojen. Pro většinu lidí, kteří žijí i u nás v České republice, je představa toho, co to vlastně znamená, naštěstí cizí.

I právo je problém, který je rozšířený po celém světě. Může za něj například kultura, která ovlivňuje myšlení lidí a celé pojetí státu. Diktatura ve východních zemích našeho světa myslí bezesporu jinak, než země na západní části naší polokoule. Problém práva je podle mého názoru velmi choulostivé téma. Neboť můj názor vzhledem k právnímu systému, ve kterém žiju a které je mi vlastní, nemůže být stejný jako lidí, kteří žijí více na východ. Násilí, které je stále v mnoha státech zneužíváno, je jeden z velkých problémů, který, jak se zdá, nemá konce. V mnoha zemích je násilí tak běžné, že základní vojenská služba představuje povinnost v mnoha kulturách pro každou

⁴⁹ BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-123-9., s.31

⁵⁰ *Kurzy.cz* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>

generaci. Z toho je jasné, že lidé, kteří se naučí žít v jiných podmínkách, a to v podmínkách takto těžkých, musí smýšlet jinak. Opět to není spravedlivé, ale takový je život.

Tyto problémy by se ale daly vyřešit, avšak stále se nám to nedaří. Tento fakt podle mého názoru vystihuje rčení, co oči nevidí, to srdce nebolí. Lidé totiž nahlíží na problém jen ze své stránky věci, což Singer kritizuje. „...že věnovat více pozornosti zájmu vlastního dítěte, milence, partnera, anebo přátel, než zájmu cizích lidí je z hlediska objektivní morálky nesprávné.“⁵¹

Na závěr knihy Singer dodává, že budoucnost našeho světa je v našich rukou a je jen na nás, jak s tímto břemenem naložíme. Jedním z úkolů, který máme je ten, že bychom měli vytvořit systém vlády pro celý svět. Opět záleží na naší morálce, ale je to výzva, kterou nemůžeme odmítnout.

3.3. Spisy o etickom žití

Skrze Spisy o etickom žití si ujasníme Singerův názor na morální zásady, utilitarismus, diskriminaci, druhovou nadřazenost nebo Singerův názor na životní prostředí. Tato publikace je poskládána z více děl, jakými jsou například Osvobození zvířat, Practical Etics nebo třeba kniha Bioetika. Kniha je napsaná pro čtenáře co nejjednodušším způsobem, bez nutnosti znát odborné termíny, kterým se Singer v knize vyhýbá. I přesto, že v knize najdeme celou řadu faktů, kniha je smysluplná a velmi čtivá.

3.3.1. Morální zásady

Tak jako se každý člověk od člověka liší, liší se i jeho morální zásady. Jak Singer uvádí hned v úvodu knihy, nemůžeme přesně definovat jaké morální zásady jsou

⁵¹ SINGER, Peter. *Jeden svet: etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006. ISBN 80-806-1234-X., s. 134

V originále, přeloženo mnou: „...že venovať viac pozornosti záujmom vlastného dieťaťa, milenca, partnera, alebo priateľa než záujmom cudzina je z hľadiska objektivnej morálky nesprávne.“

správné a které nejsou.⁵² Důležitým pojmem v morálních zásadách je i čestnost. U mnoha situacích bychom se ale museli pouštět do diskusí, protože právě různorodost náhledu na problematiku například ekonomickou, bude mít celou škálu. Měl by například bohatší člověk, který žije v páru s přítelkyní či přítelem, platit více? Odpověď na tuto otázku by se velmi lišila. U problematiky peněz je ale vždycky větší otazník. Velký morální problém lidí je přivření očí u faktu, že zvířata, která jíme, jsou zabíjena velmi nehumánním způsobem. Lidé upřednostňují svoje potřeby a potřeby jiných tvorů jsou jim mnohdy ukradeny. Tomuto tématu jsem se věnovala v kapitole „Osvobození zvířat“.

Zajímavá myšlenka, kterou Singer vyzdvihuje, je, že morálka je často chápána špatně, a to jako systém něčeho, co nám brání si užívat. Podle některých lidí je morálka staromódní a omezuje nás.⁵³ Smýšlení lidí je různé a jakožto někdo má zásady silné, jiný je nemá. Těžko říci, kdy je nemorální čin ospravedlnitelný a kdy není. V mnoha kulturách se může pohled na zásady velmi lišit. Klíčové je i náboženství. Sexuálním zásadám, které jdou ruku v ruce s náboženstvím a s chápáním sexu jako takového, ale Singer nepřikládá velký význam. „Existují důležitější etické problémy, kterým je třeba věnovat pozornost.“⁵⁴ Dodává však, že příležitostný sex, pokud je oboustranně chtěný, není špatný. Špatné je podle Singera to, když není chráněný a v jeho důsledku přijdou na svět nechtěné děti.

Morálka je něco, co by nám mělo ukazovat směr a říkat nám, co si v jakých situacích můžeme dovolit. Mnoho lidí může chápat morálku jako soubor zákazů a příkazů, které se nedají v běžném životě použít. Například lhát je nemorální, ale mohou existovat situace, kdy jdou morální zásady stranou. V situaci, kdy v období druhé světové války vtrhne do domu Gestapo, je nemyslitelné říci, že schováváme Židy

⁵² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. Slovensko: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009. ISBN 9788080613327, s.10

⁵³ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. Slovensko: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009. ISBN 9788080613327, s.21

⁵⁴ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. Slovensko: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009. ISBN 9788080613327, s.21. V originále, přeloženo mnou: „Existujú doležitjšie etické problémy, kterým treba venovať pozornosť.“

u nás na půdě. V určitých situacích je lež na místě, i když je to na první pohled nemorální. Podle utilitarismu bude lež brána za jistých okolností jako obhajitelná a za jiných okolností ne. Záleží na následku toho, co lži způsobíme. Utilitarismu se budu věnovat v následující podkapitole.

Problém morální zásady je ten, že každý chápe morální zásady jinak. Pro někoho je nemyslitelné někoho podvést a kdyby ho tato situace potkala, morálně by se zhroutil. Mnoho lidí má ale morální zásady někde jinde a nebere jako svou vlastní prohru, když svého partnera podvede. Morální hodnoty jsou různé, ale u těchto dvou případů lze říci, že jejich očima, jestli oba dva podvedou svůj protějšek, bude ten první, pro který to bude osobní prohra, morálním selhání, zatímco pro druhý případ nikoli. Ve svých očích budou vypadat úplně jinak.

Abychom ale drželi krok s morálními zásadami jako takovými, musíme nahlížet na problémy tak, aby nepřinášely užitek jen nám, ale i širšímu spektru lidí. Jak se píše v Bibli, měli bychom milovat sebe přesně tak, jak milujeme své blízké. V bibli je také psáno, že nic, co se nám nelíbí a nechťeli bychom aby se dělo nám, tak bychom ale neměli dělat ani nikomu jinému. Více v následující podkapitole o utilitarismu.

3.3.2. Utilitarismus

Utilitarismu budu věnovat svou část práce v kapitole **4. Utilitarismus, rozdělení bytostí do kategorií**. Ráda bych se o tomto směru krátce zmínila i v této podkapitole, neboť další podkapitoly na pojetí utilitarismu navazují.

Ve spojitosti s morálkou se nám objevují i dva další pojmy, kterými jsou konsekvencialismus a dentologie. Dentologií rozumíme směr, který nám přesně vymezuje zásady, podle kterých bychom se měli chovat. Velkou roli hraje také povinnost. Konsekvencialismus je na tom s utilitarismem jinak, neboť tyto dva směry se zabývají důsledkem. Utilitarismus vychází z toho, co mu přinese větší užitek.⁵⁵

⁵⁵ KÁBROVÁ, Markéta. *Konsekvencialismus - pro a proti*. Pardubice, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

U utilitarismu je tedy možné lhát, jestliže se bude jednat o milosrdnou lež, či lež, která přinese víc dobra než pravda.

Ať už pro významné utilitaristy, jakými jsou Jeremy Bentham nebo Jan Jamieson Carswell Smart, také pro německého filosofa Immanuela Kanta je etika univerzální. Na každý konkrétní problém může ale každý nahlížet trochu jinak. Co je ale obecně důležité, je nahlížet na problém nesobecky.

3.3.3. Diskriminace

Co je bezpochyby spojené s diskriminací jsou předsudky. Ať chceme či ne, určitě se každý setkáme s jistými předsudky u nás samotných. Nejčastější předsudky bývají spojeny s barvou kůže. Předsudky s sebou nese i naše historie. Ovlivňují nás názory lidí, se kterými žijeme, a jejich návyky. Ať už jsou dobré či špatné, neseme si je s sebou. Diskriminace nás může nepříjemně omezovat také v práci. V mnoha ohledech záleží na postoji, který k nám náš nadřízený zaujme. Diskriminace se negativně podepisuje na našem zdraví. Jsme v práci defacto celý den, práci si nosíme v myšlenkách domů a špatně spíme. Jednou z variant mohou být léky, které nám od problému na chvíli uleví, nebo alkohol. Negativní dopad se projeví jak na naší psychické, tak na naší fyzické stránce.

K čemu se velmi ráda vracím u myšlení Petera Singera, je jeho smýšlení o diskriminaci jiných tvorů, a sice zvířat. Měli bychom si uvědomit, že i zvířata mají vyvinutý nervový systém, srdce jim tlučte stejně jako nám, a tak přece nemůžeme mít oprávnění jim život chladnokrevně brát. S tímto názorem souhlasí i Cora Diamond. „Jsme slepí k uznání, že to, co jim způsobujeme, je připravuje o jejich práva: nechceme to vidět, pro náš užitek, proto využíváme morálních rozdílů mezi nimi a námi, abychom ospravedlnili rozdíl v jednání.“⁵⁶

⁵⁶ DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. In: SUNSTEIN, Cass R. Animal Rights: current debates and new directions. 1.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 176-194. ISBN 0-19-515217-4, s. 93. Přeloženo mnou. V originále: „We are blind to the fact that what we do to them deprives them of their rights: we do not want to see this because we profit from it, and so we make use of what are really morally irrelevant differences between them and ourselves to justify the difference in treatment.“

Singer žádá čtenáře jeho knihy, aby si připustili, že vůči zvířatům zaujímají postoj, který je ovlivněn předsudky. Tyto předsudky jsou na stejné rovině jako třeba předsudky vůči pohlaví. Zvířata nejsou schopná v dnešním světě obstát a už dávno jsou pryč ty doby, kdy byla jasně daná hierarchie. Někdo by za ně ale měl bojovat. Osvobození zvířat ale není v kurzu, a tak je tento problém téměř neřešitelný. Čím menší šanci na úspěch totiž problém má, tím méně se řeší. Jednoduchým příkladem je produkce masa, které jíme. Máme užitek ze zvířat, které trpí. Dle mého názoru to neznamena, že jsou lidé zlí, ale že jsou pohodlní. Je jednodušší si koupit maso ve slevě v supermarketu, který je nejbliž a maso tam není drahé, než řešit alternativy. Může za to i zvyk.

Rozdělení práv by se mělo rozdělovat podle práv rovnosti. Singer ve své publikaci *Osvobození zvířat* uvádí, že Jeremy Bentham chápe práva spíše jako rovnost.⁵⁷ Všichni lidé jasně cítí nadvládu nad svým psem, ale i pes má svá práva a my bychom je měli akceptovat a plnit. S jistou formou hierarchie se setkáváme nejenom u zvířat a lidí. I někteří lidé jsou vystaveny sexismu či rasismu. Proč se ale nedíváme na tento problém stejně jako na vztah člověka a zvířete? To, že se kočka narodí kočkou, není ovlivněno ničím jiným než koloběhem života. Proč odsuzovat ženy a stavět je v našich myslích jako něco méně cenného, když bez žen bychom nebyli. Tyto úvahy mi přijdou naprosto prosté a jasné. Navíc to, že jste žena, nebo máte jinou barvu kůže, nic nevyovídá o vašim morálních dovednostech a vaší inteligenci. Naše morálka by nám měla ukazovat správnost našich činů a měla by nás nabádat k tomu, abychom se chovali k jiným lidem tak, jak si zaslouží. Jednou z nejhorších forem diskriminace je fašismus. Ideologií fašismu je povznesení vlastních názorů a v minulosti bohužel vedly k experimentech na jiných rasách. Za druhé světové války se v Německu objevil například experiment s dekompresní komorou.⁵⁸ Jak jsem zmiňovala v podkapitole **3.1 Osvobození zvířat**, tyto experimenty zcela nevymizely, akorát byly přesunuty na zvířata.

⁵⁷ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3. str. 22-23.

⁵⁸ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3. s. 94-95

Významnou osobností, která se zasloužila o rovnost lidí, byl třetí americký prezident Thomas Jefferson. Zasloužil se o rovnost občanů, kteří předtím neměli žádná práva nebo o právo majetnické. Principy, která se týkala Prohlášení nezávislosti Spojených států, byly schváleno 4. července 1775. Thomas Jefferson odmítnul otroctví i z důvodu toho, že se snažil vyvracet předsudky o tom, že jsou černí občané méně inteligentní než bílí.⁵⁹

3.3.4. Speciesismus neboli druhismus

Speciesismus z angličtiny můžeme znát i pod pojmem „druhismus“. Jedná se o druhovou nadřazenost, které se věnuji v podkapitole o publikaci Osvobození zvířat. Druhová nadřazenost funguje na jednoduchém principu, dochází k diskriminaci jiného druhu kvůli našim vlastním potřebám. Singer se ztotožňuje se slovy Jeremyho Benthama, který hovoří o druhové nadřazenosti jako o něčem špatném: „...černá barva kůže není důvodem, aby lidská bytost byla ponechána napospas vrtochům svého učitele. Možná, že jednou přijde i den, kdy uznáme, že počet nohou, ochlupenost kůže nebo zakončení os sacrum nedostačují jako důvody k tomu, abychom nechali citlivou bytost propadnout stejnému osudu.“⁶⁰

Vezmeme-li v úvahu, že právě narozený člověk, dítě, nedokáže uvažovat jako dospělé zvíře, pes, měli bychom si podle Benthama položit otázku, zda ten konkrétní tvor dokáže trpět. A jestliže to dokáže, jak můžeme zpochybnit jeho existenci? Někdy si klademe otázky špatně, podle Benthama není dostačující otázka, kde se tážeme, jestliže tvor, u kterého si nejsme jistí jeho nadřazeností k nám, dokáže mluvit nebo myslet. Jedná se o paradox, protože dítě, které je čerstvě narozené toho není schopno, ale přesto, protože je to náš druh, ho vnímáme jako něco víc než dospělého psa. Podle Benthama je tedy klíčové to, zda daný tvor dokáže trpět.⁶¹

⁵⁹ JEFFERSON, Thomas a Miloš KREJČÍ. *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Ústava Spojených států amerických s komentáři Miloše Krejčího*. V nakl. Otakar II. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. ISBN 80-86355-24-1.

⁶⁰ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.22

⁶¹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.23

3.3.5. Naše vlastní preference

Každý z nás má nějaký koníček, něco, čemu se rádi věnujeme. Jestliže je naším koníčkem sport, tak každý, kdo se chce ve sportu posouvat dál a dál, musí občas překousnout bolest, kterou mu trénink přináší. Každý z nás, kdo sportuje a má nějaké cíle, je až závislý na tom, co dělá. Jistá míra bolesti nám je příjemná. Sport má pozitivní účinky na naši mysl a dokáže z nás vytvořit sebevědomějšího člověka. Jestliže je tedy sport naším zájmem, dokážeme občas překousnout bolest, protože ve výsledku nám přináší radost. Z toho plyne, že jestliže chceme mít nějaké zájmy, musíme brát v potaz všechny jeho stránky. Nesmí se ale stát, že kvůli svým zájmům budeme omezovat někoho jiného. Zájmy lidí jsou stejně různé jakož jsou i lidé. Bohužel ale nebereme ohledy na zájmy zvířat.

Singer nenahlíží na významného filosofa, kterým je René Descartes, v kladném slova smyslu. Descartes totiž nahlížel na zvířata jako na něco, co nedokáže cítit bolest.⁶² Bolest je stav, který přináší velmi negativní dopad na tělo i duši. Nedokážeme odhadnout, jak je který člověk schopen bolest prožívat. A totéž nevíme ani u zvířat. Descartes hodnotí zvířata podle toho, jak jsou podobna lidem. I podle toho, co by jako lidé dokázali udělat. S čím Singer nesouhlasí, je jeho tvrzení, že zvíře je jen stroj přírodního původu.⁶³

Rozhodnutí o tom, kdy je možné zabít člověka a kdy zvíře, je velmi rozdílné. Důkazem toho jsou i debaty o eutanázii a o přerušení těhotenství. Rozhodnutí zabít zvíře ale tak těžké není, ba co víc, je dokonce přirozené. Od nepaměti existuje potravní řetězec a drůbež a člověk jsou někde úplně jinde, což je zcela normální a přirozené. Co ale už tak přirozené není, je to, jaký život jsme ochotni způsobit zvířatům, které žijí v podmínkách, které jsou sotva na pokrajižití. Na jejich zájmy není brán žádný zřetel, ale na náš ano. My, jako lidé, chceme a potřebujeme jíst maso, a proto jde vše ostatní

⁶² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.25

⁶³ POHANOVA, Petra. *René Descartes Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách* [online]. 1., 3 [cit. 2018-03-11]. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/~lcerna/seminarky/pohanova/descartes.html>

mimo naše zájmy. Jak už jsem zde zmínila, lidé jsou pohodlní. Můžeme mít doma domácího mazlíčka, ten pro nás může být členem rodiny, ale to, že aktivně přispíváme k utrpení drůbeže, nás už tolik nezajímá.

Souhlasím se Singrovým tvrzením, které jsem už zmiňovala, že pokud má zvíře kvalitní život, není špatné dodržet potravinový řetězec. Je to pro nás přirozené a vždycky tomu tak bylo. Lidé nahlíží na lidský život jako na něco, co je nedotknutelné a nikdo nemá jen tak právo na lidský život sáhnout. Proč ale nahlížíme na životy zvířat jinak? U zabítí jiného druhu je na řadě i další škatulkování a to, o jaký druh se jedná. Zabít myš je něco jiného než zabít psa. Myši jsou po celá léta využívána k laboratorním účelům a pro lidi, kteří s nimi pracují, je nepředstavitelné si uvědomit, že myš, která je testována, cítí bolest. Lidem, kteří denně zabijí hned několik krys, nemůže skutečnost, že způsobují krysám bolest, nijak trhat srdce. Jde o zvyk. Člověk je tvor přizpůsobivý a dokáže si zvyknout téměř na vše. Když si ale uvědomíme, že stejná krysa, kterou zabili a je brána jako zboží, je něčí mazlíček, musíme se nad touto myšlenkou pozastavit. Jde o to, co upřednostňujeme, o naše vlastní zájmy.

3.3.6. Kosmetické a farmaceutické testování na zvířatech

Singer podotýká, že velká část testování, která proběhne, nesplní svoje účely. Vědeckému testování se budu podrobněji věnovat v kapitole 7. **Kdy je Singer kritizován.**

Nejčastějším zvířetem, které je využíváno na testování je krysa. Hlavním důvodem je to, že nervová soustava potkanů je velmi podobná té naší.⁶⁴ Když vědci testují lék, musí mít k dispozici několik desítek zdravých jedinců, aby ho otestovali správně. Předchází tomu ale testování na zvířatech. Lidé jsou dobrovolníci, ale zvířata ne. Jsou držena v klecích jen kvůli účelům pro lidstvo. Já, jako člověk, samozřejmě dokážu tuto formu testování pochopit. Co je pro mě naprosto neomluvitelné, je ale testování na zvířatech pro kosmetické účely. Existuje celá řada značek, které na zvířatech netestuje a

⁶⁴ Miliony myší umírají abychom žili. Proč se léky a nemoci testují zrovna na nich ?. *Patalie.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://patalie.cz/miliony-mysi-umiraji-abychom-zili-proc-se-leky-nemoci-testuji-zrovna-nich/>

využívá k tomu jiné způsoby. Například krémy mohou být testovány na dobrovolnících či na placentách. Jestliže určitá firma požádá rodičku o využití její placenty na testovací účely, může být využita i tímto způsobem. Tento způsob přemýšlení je mi velmi sympatický. Setkala jsem se s ním v obchodě, kde nakupuju kosmetiku a prodavačka mi tento způsob prozradila. Chtěla bych zde zmínit i organizaci, ze které bych ráda citovala, neboť tato organizace se netají mnohými citlivými tématy a má na svých stránkách uveřejněný seznam značek, které testují na zvířatech. Chtěla bych tím poukázat na zlepšení a vývoj v této oblasti. „Dnes - protože pokusy na zvířatech jsou kruté, drahé a obecně nejsou použitelné pro lidi – vědci, kteří dokáží nejvíce přemýšlet a mají světové zkušenosti vyvíjejí a používají metody pro studium onemocnění a testování produktů, které nahradí zvířata a jsou skutečně relevantní pro lidské zdraví. Tyto alternativy k testování na zvířatech zahrnují sofistikované testy používající lidské buňky a tkáně (také známé jako metody in vitro), pokročilé techniky počítačového modelování (často označované jako modely silico) a studie s lidskými dobrovolníky.“⁶⁵

Žijeme ve světě, kde se nadměrně plýtvá. Ekonomické důvody jsou řazeny jako to nejdůležitější. Můj názor na lidi, kteří milují zvířata, ale nezajímají se o to, co jim způsobuje bolest, je negativní, ale i přesto pochopitelný z jednoho prostého důvodu a tím je neznalost. Neznalost nás ale neomlouvá. Žijeme ve světě, kde si dokážeme dohledat všechny informace na internetu do pár minut. Jestliže ale nehledáme, nemůžeme nic najít.

⁶⁵ Today—because experiments on animals are cruel, expensive, and generally inapplicable to humans—the world’s most forward-thinking scientists have moved on to develop and use methods for studying diseases and testing products that replace animals and are actually relevant to human health. These alternatives to animal testing include sophisticated tests using human cells and tissues (also known as in vitro methods), advanced computer-modeling techniques (often referred to as in silico models), and studies with human volunteers. Přeloženo mnou.

Alternatives to Animal Testing. *Peta.org* [online]. , 3 [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.peta.org/issues/animals-used-for-experimentation/alternatives-animal-testing/>

V mém okolí neexistuje jediný člověk, který se zajímá o kosmetiku z hlediska morálního a etického. Opět ale o nikom z nich nemohu říct, že by si uvědomovali vážnost situace. Kosmetika, která není testována na zvířatech a způsob její výroby je ekologičtější na rozdíl od jiných komerčních značek, je velmi drahá. V průměru je cena, kterou bych zaplatila za možná dokonce kvalitnější šampon na vlasy, až dvakrát vyšší. Je to ale věc priorit. Seznam značek, které netestují na zvířatech, lze na internetu snadno dohledat. To ovšem platí pro lidi, kteří se o tuto problematiku zajímají. Bohužel téma testování na zvířatech bude vždycky upozaděno a je to škoda.

I přesto Singer chápe jako prvotní problém pojídání masa, protože postihuje nejširší škálu zvířat. „Testování na zvířatech, a to že jíme jejich maso jsou možná dvě hlavní formy druhové nadřazenosti v naší společnosti.“⁶⁶ Tato citace mluví za vše. Singer se i v této publikaci zabývá druhovou nadřazeností jako hlavním problémem naší společnosti.

3.3.7. Singerův názor na životní prostředí

Jestliže si chceme odpovědět na otázku, jak je důležité životní prostředí pro nás, musíme pochopit vlastní hodnotu. Kvantovou psychologií se zabývá například Stephen Wolinsky ve své publikaci *Kvantové vědění*.⁶⁷

Když si klademe otázky, co je dobré pro naše prostředí, musíme se dívat hodně do budoucna, a ne se zajímat pouze o naše aktuální potřeby. Hodně z nás si myslí, že je příroda nevyčerpatelným zdrojem, tak tomu ale bohužel není. Lidské potřeby jsou často velmi egoistické a nahlížíme na ně bez nadhledu. I přesto, že má Singer svůj pohled na problematiku jasný, měli by se používat racionální argumenty, a ne se nechat unést vlastními pocity. Naše pocity nás totiž mohou často zmást. Musíme ale přijmout fakt,

⁶⁶SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 225
Přeloženo mnou. V originále: „Experimenting on animals, and eating their flesh, are perhaps the two major forms of speciesism in our society.“

⁶⁷ WOLINSKY, Stephen a Kristi L. KENNEN. *Kvantové vědomí: experimentální příručka kvantové psychologie*. Ústí nad Labem: Paprsky, 2007. ISBN 978-80-903553-6-1.

že v celé naší říši mají užitek pouze lidé. Zvířata nijak netěží z toho, že se na planetě Zemi vyskytuje i Homo sapiens.⁶⁸

3.4. Applied Etics

Aplikovaná etika vychází z praktické filozofie. Jejím úkolem je zjistit, jakým způsobem a jak morálně se chováme při různých situacích, které jsou mnohdy ztížené a můžou nás stavit do role, která nás nutí si vybrat morální či nemorální cestu. Může to být i něco mezitím. Aplikovaná etika, jak už název vypovídá, aplikuje naše chování na danou situaci a zkoumá, jak adekvátní je chování k dané situaci.⁶⁹

V díle Aplikovaná etika jsou názory nejen Petera Singera, ale i mnoha jiných významných filosofů. I Singer zde vkládá svou kapitolu, která se nazývá „Všechny zvířata jsou rovnoprávní.“⁷⁰. Tím Singer jen potvrzuje svoji zálibu v otázce rovnoprávnosti zvířat, což dokazuje především v díle Osvobození zvířat.

Singer ve své kapitole řeší hned několik problémů, které se netýkají pouze zvířat. Jedna z problematiky je sexismus. Singer ho zmiňuje často, a to i ve svých rozhovorech či jiných publikacích. „Například ženy mají právo volit, protože jsou stejně schopné racionálních rozhodnutí jako muži, ale psi, na druhou stranu, nejsou schopni porozumět významu volení, tudíž nemají právo volit.“⁷¹ Zde dává najevo, že ženy jsou stejně rovnoprávné a mají právo volit stejně jako muži. Názor žen staví na stejnou linii. Je si

⁶⁸ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. Slovensko: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009. ISBN 9788080613327

⁶⁹ SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné z: http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics

⁷⁰ All animals are equal

⁷¹ SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 216., Oxford Readings in Philosophy. Přeloženo mnou. V originále: „Women have a right to vote, for instance, because they are just as capable of making rational desitions as men are, dogs, on the other hand, are incapable of uderstanding the sugnificance of voting, so they cannot have the right to vote“

ale vědom toho, že zvířata nemají schopnost porozumět problematice politické, a tak nemohou mít právo volit.

3.4.1. Rasismus

Jedním z dalších etických problémů je rasismus. Rasismus není pouze o diskriminaci kvůli barvě pleti, ale je to jeho nejčastější forma. Singer k problému přistupuje velmi rozumně, neboť tvrdí, že barva kůže nehraje žádnou roli. „Bílí rasisté tvrdí, že bílí jsou nadřazení černým, ale to není správné, ačkoliv existují rozdíly mezi jednotlivci, někteří černí jsou nadřazení některým bílým ve všech schopnostech, které by mohly být relevantní.“⁷² Barva kůže, jestliže jsem se rozhodla řešit tento typ rasismu, nehraje žádnou roli. Důkazem může být například sport. Leckdo může správně oponovat v tom, že černí mají více rychlých svalových vláken a jejich tělo je lépe přizpůsobeno pohybu. Tento fakt se potvrzuje zejména u běhu. U jiných sportů, kde je potřebná i motorika, se zatím tento geneticky podmíněný fakt nepotvrdil. Každý člověk je jedinečný a posuzování lidí podle barvy pleti je krátkozraké. Rovnoprávnost by měla být pro všechny stejná, neboť „nárok na rovnoprávnost nezávisí na inteligenci, morální kapacitě, fyzické síle nebo na podobných faktech.“⁷³

Singer citoval velmi známý článek od William Frankena, *The Concept of Social Justice*: „Se všemi muži by se mělo zacházet rovnoprávně, ne proto že jsou si rovni, ale jednoduše proto, že jsou lidé. Jsou to lidé, protože mají emoce a touhy a jsou schopni myslet, a proto jsou schopni užívat si smyslu života, kterého zvířata schopna nejsou.“⁷⁴

⁷² SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 218., Oxford Readings in Philosophy. Přeloženo mnou. V originále: „The white racism claims that whites are superior to blacks, but this is false-although there are differences between individuals, some blacks are superior to some whites in all of the capacities and abilities that could conceivably be relevant.“

⁷³ SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 220., Oxford Readings in Philosophy. Přeloženo mnou. V originále: „...that the claim to equality does not depend on intelligence, moral capacity, physical strength, or similar matters of fact.“

⁷⁴ SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 493., Oxford Readings in Philosophy. Přeloženo mnou. V originále: „...all men are to be treated as equals, not because they are equal, in any respect, but simply because they are human. They are human because they

První věc, která mě zaráží, je, že pro člověka je použito slovo muž. Singer se tomu ale nijak nevěnuje, a tak předpokládám, že je to jen vytržené z kontextu, neboť Singer se věnuje i problematice sexismu. Singer naopak vyvrací to, že zvířata by nebyla schopna cítit prostřednictvím emocí. Tvrdí, že mají dokonce i touhy a staví je po stránce emocionální na stejnou úroveň jako lidi. Obecně jako lidé odsuzujeme rasismus, otroctví a pereme se za lidská práva, jsme ale jako druh druhem, který je nejvíce egoistický a nechováme se morálně k ostatním druhům.

„Jednou se zeptáme, proč by všichni měli být lidmi – včetně kojenců, duševních delikventů, psychopatů, Hitlera, Stalina a dalších-mít nějakou důstojnost nebo cenu, že žádný slon, prase ... " ⁷⁵ U této citace je patrné, do jaký roviny staví Singer mentálně postižené, kojence a psychopaty. Singrově rozdělení osob do kategorií se věnuji v následující kapitole. Co mě ale zaskočilo, že Singer dává do jedné roviny Stalina i Hitlera, a to do roviny s lidmi kteří jsou od přírody znevýhodněni tím, že trpí mentální retardací. Na druhou stranu tím chtěl Singer naznačit, že někdo, kdo je schopen páchat tak nepochopitelnou věc, není hoden být člověkem, s čímž naprosto souhlasím. Jen si myslím, že způsob formulace, kterou použil, když srovnává postižené s někým, jako je Hitler nebo Stalin, není úplně vhodný.

have emotions and desires, and are able to think, and hence are capable of enjoying a good life in sense in which other animals are not.“

SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676., s. 411., Oxford Readings in Philosophy. Přeloženo mnou. V originále: Once we ask why it should be that all humans – including infants, mental defectives, psychopaths, Hitler, Stalin, and the rest – have something of dignity and worth that no elephant, pig...“

4. Utilitarismus a Singerovo rozdělení bytostí do kategorií

V této kapitole se budu věnovat směru, který je Peteru Singerovi vlastní. Utilitarismus jsem již nastínila v podkapitole **3.3.2.Utilitarismus**, ale zde se budu věnovat převážně preferenčnímu utilitarismu a Singerovu rozdělení bytostí do kategorií, za což je nejvíce kritizován.

4.1.1. Utilitarismus

Jedním z velmi významných filosofických a etických směrů je utilitarismus, který hraje velkou roli i v myšlení Petera Singera. Utilitarismus vychází z latinského překladu užitečný. Cílem tohoto etického a filosofického směru je najít blaho a zároveň předejít bolesti a utrpení. Utilitarismus navazuje jak na etiku britského empirismu, tak na osvícenství. Velmi významnou osobou, která je spojena s tímto směrem je třeba Thomas Hobbes a Adam Smith. Utilitarismus tedy řadíme mezi směry eudaimonistické. Eudaimonia, v překladu dobro, nám ukazuje směr, který je veden podle Aristotela vnitřním hlasem, který nám napovídá, co je pro nás blaho a že bychom se podle toho měli chovat.⁷⁶ Singer za jistých podmínek dokáže upřednostnit zájmy lidí před zvířaty. „Můžeme rozeznat, že zájmy jednoho jsou silnější než druhého, a stejné uvážení nás bude ovlivňovat obětovat bytost, která má menší zájmy, jestliže jedna z nich musí být obětí.“⁷⁷

4.1.2. Preferenční utilitarismus

Singer si ze směrů utilitarismu vybírá právě preferenční utilitarismus. Z díla *Practical Ethics*, kde v předmluvě cituje: „stopa zanechaná R. M. Harem, který mě učil

⁷⁶ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3., nezměň. vyd. Přeložil Antonín KRÍŽ. Praha: Rezek, 2009. ISBN 978-80-86027-29-6, s. 159

⁷⁷ SINGER, Peter. Not for Humans Only: The place of Nonhumans in Environmental Issues. In: LIGHT, Andrew a Holmes ROLSTON. *Environmental Ethics: an Anthology*. 1. vyd. Malden: Blackwell Publishers, 2003, s. 55-64. ISBN 0-631-22294-4, s. 58. Přeloženo mnou. V originále: „We may recognize that the interests of one being are greater than those of another, and equal consideration will then lead us to sacrifice the being with lesser interests, if one or the other must be sacrificed.“

na Oxfordu, je zřejmá v etických základech, které tvoří podklad pro pozice zastávané v této knize.“.⁷⁸ Tím Singer přiznává fakt, že je ovlivněn preskriptivismem R.M.Herea. V publikaci *Practical Ethics* ale nevěnuje preferenčnímu utilitarismu mnoho stran. Právě utilitarismus je zde vysvětlen velmi stručně. Singer ve svém díle poukazuje na fakt, že morálka a etika jsou rozdílné pojmy. Etiku odděluje například od morálky, která se zabývá náboženstvím.⁷⁹

Singer se snaží definovat jeho etické zásady. Egoistické nahlížení na svět je podle Singera špatné a nahlíží na něj velmi negativně. Lidé by podle něj měli nahlížet na svět univerzálně. Univerzální pohled na jakoukoliv problematiku je v zásadě lepší než egoistický, jedině tak může být hledisko nazýváno etickým. Egoistické nahlížení na svět s sebou nese naše vlastní přesvědčení o našem zájmu, o kterém ale nemusíme vědět, že není správné z hlediska morálního. Na svět bychom měli nahlížet jako na celek a nenechat za nás rozhodovat naše sobecké já.

Základní význam utilitarismus, ze kterého čerpá Singer je velmi morální a etický. Člověk ve svém jednání, ve kterém může ovlivnit celou spoustu lidí, má jednat tak, aby záměrně nikomu neuškodil, a naopak se snažil všem způsobit co nejlepší důsledek svého jednání.⁸⁰

4.1.3. Singerovo rozdělení bytostí do kategorií

I díky Singerově pojetí preferenčního utilitarismu je často terčem kritiky. Může za to právě jeho rozdělení bytostí. Rozděluje bytosti do třech níže popsaných kategorií.

1. **Bytosti bez vědomí**, mezi které řadí rostliny, věci a zvířata bez centrální nervové soustavy. Vůči této kategorii nemáme žádný morální dluh.

⁷⁸ SINGER, Peter. *Practical Ethics*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0- 521-43363-0. V originále. Přeloženo mnou: „The mark left by R.M.Hare, who taught me at Oxford, is apparent in the ethical foundations underlying the positions taken in this book.“

⁷⁹ HORÁK, Aleš. *Preferenční Utilitarismus Petera Singera*. Brno, 2010. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita Filozofická fakulta., s.18

⁸⁰ SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné z: http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics

2. **Bytosti s vědomím**, což jsou ty zvířata, které na rozdíl od první kategorie centrální nervovou soustavu mají. K těm podle Singera už jistý morální dluh máme. Neměli bychom jim způsobovat jakoukoliv formu stresu a měli bychom jim naopak pomáhat k co nejlepšímu životu.
3. Ke třetí a poslední kategorii, již jsou **osoby**, máme morální závazek na úrovni preferenčního utilitarismu. Patří sem lidé. Podle Singera sem ale nepatří embrya až do 18. týdne života, do té doby jsou chápána jako druhá kategorie. Stejně tomu je u lidí, kteří jsou po určitou dobu v kómatu nebo jsou těžce postižení.⁸¹

V co vyústily Singerovi názory se zabývám v kapitole **5. Eutanázie**.

4.1.4. Practical Ethics

„Důraz této knihy je kladen na aplikaci etiky v obtížných a kontroverzních společenských otázkách: rovnost a diskriminace podle rasy, pohlaví, schopnost nebo druhy, potrat, eutanázie a experimentování s embryi, morální status zvířat, politické násilí a občanská neposlušnost, zahraniční pomoc a povinnost pomoci druhým; odpovědnost za životní prostředí; zacházení s uprchlíky.“⁸² Z různých poznatků této knihy čerpám velmi často, neboť jsou v ní obsažena velká spousta témat, které jsou pro mou práci klíčové. Průběžně se této knize věnuji v různých kapitolách mé práce.

⁸¹ HORÁK, Aleš. *Preferenční Utilitarismus Petera Singera*. Brno, 2010. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita Filozofická fakulta, s. 3-33

⁸²SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné z:

http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics Přeloženo mnou. V originále: „The focus of the book is the application of ethics to difficult and controversial social questions: equality and discrimination by race, sex, ability, or species; abortion, euthanasia, and embryo experimentation; the moral status of animals; political violence and civil disobedience; overseas aid and the obligation to assist others; responsibility for the environment; the treatment of refugees.“

5. Eutanázie

Přesný překlad eutanázie je asi všem známý: „dobrá smrt“. Jejím úkolem je na žádost pacienta ukončit jeho léčbu v případě nepříznivé prognózy. Pacient není spokojený s kvalitou svého života, a to i dlouhodobě. Tento stav mu přináší dlouhodobou frustraci. V České republice není eutanázie povolena a je považovaná za vraždu. Existuje hned několik možností, kdy je eutanázie podle Singera chápána jako vysvobození a souhlasí s ní. Díky svým názorům je často terčem kritiky.

Singer dělí eutanazii na nevyžádanou, nedobrovolnou a dobrovolnou. Důvod tohoto dělení je stav, v jakém se pacient nachází. Hlavní roli pro rozdělení je ten, jestli je pacient schopen podat souhlas s vykonáním eutanázie či není.

Z veřejného blogu Petera Singera, kde má zveřejněné odpovědi na často kladené otázky je mnoho vysvětleno. „Co dobrovolná eutanázie nebo doktorem asistovaná sebevražda? Podporuji reformu práva, aby lidé mohli rozhodnout o ukončení svého života, pokud jsou smrtelně nebo nevléčitelně nemocní. Toto je nyní legální v mnoha zemích a jurisdikcích: V Nizozemsku, Belgii, Lucembursku, Kanadě, Švýcarsku, Kolumbii, ve Spojených státech, v Oregonu, Washingtonu, Kalifornii, Montaně a Vermontu. V Austrálii ve Victorii bude brzy také legální. Proč bychom neměli být schopni se sami za sebe po konzultaci s lékaři rozhodnout, kdy kvalita našeho života klesla až k bodu, kdy bychom raději nežili?“⁸³

Singer zohledňuje subjektivní pocity pacientů, které jsou pro něj velmi důležité. Jestliže doktor dokáže pochopit vážnost stavu, ve kterém se pacient, díky velké frustraci

⁸³SINGER, Peter. *Petersinger.info* [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z:

<http://www.petersinger.info/faq/> „What about voluntary euthanasia and physician-assisted suicide? I support law reform to allow people to decide to end their lives, if they are terminally or incurably ill. This is now legal in many countries and jurisdictions: The Netherlands, Belgium, Luxembourg, Canada, Switzerland, Colombia, and in the United States, in Oregon, Washington, California, Montana and Vermont. In Australia, it will soon be legal in Victoria, too. Why should we not be able to decide for ourselves, in consultation with doctors, when our quality of life has fallen to the point where we would prefer not to go on living?“

nachází, ospravedlňuje tento čin. Hlavní roli hraje samozřejmě zdravotní stav pacienta. Jestliže pacient nemá šanci na uzdravení ať už úplné či částečné a tím částečné myslím takové, které ho velmi omezují a způsobují mu vznik negativních emocí, uzavírání se do sebe, nechť v životě pokračovat, Singer s tímto způsobem ukončení života souhlasí.

5.1.1. Eutanázie dobrovolná

Jak jsem již zmínila, Singer rozděluje eutanazii do několika kategorií. Jednou z nich je eutanázie dobrovolná, u které je nejčastější prosazování legalizace. Opět budu vycházet z publikace *Practical Ethics*. Jestliže se jedná o dobrovolnou eutanazii, usmrcení probíhá jen v případě, když člověk, který má být usmrcen, s tím souhlasí. Dalším velmi silným argumentem je i to, že pokud se dostaneme do situace, která nás dotlačí do úzkých a nebudeme chtít v životě pokračovat, smrt, kterou by nám dobrovolná eutanázie přinášela bude bezbolestná. I pouhé vědomí toho, že nebudeme trpět, může být pro někoho jistou formou vysvobození. „Většina skupin, které bojují pro změnu práva dovolit eutanázii, bojují za tuto formu eutanázie. Jedná se o tu, která může být provedena jen tehdy, když si to osoba, která má být usmrcena přeje.“⁸⁴

Může se i stát, že lékař stanoví diagnózu špatně.. Pacient se dozví, že nemá šanci na uzdravení a jeho psychika se může natolik zlomit, že souboj o život vzdá a chce raději umřít. Pacient si ale eutanázii rozmyslí a uzdraví se. Taková to chyba se děje velmi zřídka, ale stát se může. I lékař je pouze člověk. Podle Singera ale ani tento argument není natolik silný, aby vyvrátit jeho tvrzení.⁸⁵

⁸⁴SINGER, Peter. *Practical ethics*. New York: Cambridge University Press, 1979. ISBN 0521297206., s.128. Přeloženo mnou. V originále. Most of the groups currently campaigning for changes in the law to allow euthanasia are campaigning for voluntary euthanasia – that is, euthanasia carried out at the request of the person killed.“

⁸⁵ SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné z: http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics, s. 143-144

5.1.2. Eutanázie nedobrovolná

„Zabít někoho, kdo nechce být usmrcen, může být označeno za eutanazii v případě, když motiv pro usmrcení je uchránit pacienta před dalším utrpením.“⁸⁶ Touto citací se dostáváme k dalšímu typu eutanázie a tím je eutanázie nedobrovolná. Jedná se o eutanazii, kdy pacient nesouhlasí s usmrcením. Singer to ale obhajuje zmíněnou citací. U člověka, který usmrtí jiného člověka bez toho, aniž by chtěl, se nabízí vysvětlení, že je vrahem. Singer to ale za okolností, kterých může být celá řada, omlouvá. Například když manželka utrpí vážné zranění, trpí velkými bolestmi a je nevléčitelně odkázaná na lůžko, ale díky tomu, že manžela uvede do velkých finančních potíží si „přeje“ být naživu. Manžel tedy vyplní její niterné přání přestat se trápit. Může být takový člověk pokládán za vraha?

5.1.3. Eutanázie nevyžádaná

Jedná se o eutanazii, která je poskytnuta člověku, který není schopen o eutanázii požádat. Pacient ztratil vědomí o sobě samém a je připoután na lůžko. Nedokáže se orientovat v čase, nevnímá ani přítomnost a ani si nedokáže uvědomit svou budoucnost. Podle preferenčního utilitarismu, osoba, kterou jsem popsala, není osobou.

Singer v publikaci *Practical Ethics* uvedl ukázkový příklad nedobrovolné eutanázie. „Louis Repouille měl syna, ten byl stanoven jako nevléčitelný imbecil, protože celé dětství byl připevněn k lůžku a pět let slepý.“⁸⁷ Jeho otec uvedl, že byl jako mrtvý už po dlouhou dobu, tak ho nakonec zabil.

⁸⁶SINGER, Peter. *Practical ethics*. New York: Cambridge University Press, 1979, s. 129. ISBN 0521297206. Přeloženo mnou. V originále: „Killing someone who has not consented to being killed can be regarded as euthanasia only when the motive for killing is the desire to prevent suffering on the part of the person killed.“

⁸⁷ SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání., Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics, s. 130. Přeloženo mnou. V originále: Louis Repouille had a son who was described as ‚incurably imbecile‘, had been bed-ridden since infancy and blind for five years.“

Je patrné, že syn Louise nebyl schopen dát souhlas k eutanázii, avšak život, který vedl, byl s normální životem jen těžko srovnatelný. V zemích jako je Amerika, ale takovýto čin nelze ospravedlnit a je brát jako trestný čin.

Něco trochu jiného je, jestliže je eutanázie provedena starému člověku, který už si není vědom sebe sama, ale dříve byl a vedl kvalitní život. Není schopen podat souhlas, ale lékař si je jistý, že takto nemocný člověk nemá šanci na uzdravení. Jestliže pacient není schopen podat souhlas, je i tento typ eutanázie řazen do eutanázie nevyžádané.

Těžko říci, který z těchto dvou případů je více komplikovaný. Záleží na úhlu pohledu. U druhého typu je zásadní, že člověk vedl kvalitní život a někdy dříve, kdy byl zdravý, by byl schopen dát k něčemu takovému souhlas. Ten už ale není a nabízí se otázka, jestliže jsme my, jako děti nebo manželé či manželky, oprávněné tento souhlas dát. Myslím si, že vědomí starších lidí, že někdo o nich může rozhodovat, může vyvolat paniku. Starší člověk má právo nejen napsat, že souhlasí s eutanázií, ale i to, že s ní nesouhlasí. Lékař pak nemá důvod eutanázii aplikovat a nic ho k činu neopravňuje.⁸⁸

Singer se hodně často zabývá i eutanázií u čerstvě narozených dětí, která se narodila s defektem a nejsou schopna normálního života. Narození dítěte je pro rodiče velkou výhrou, ale to za předpokladu, že je dítě zdravé. Jestliže se rodičům narodí dítě, které není schopno normálního života, a to v takové míře, že musí podstupovat operace ve velmi útlém věku, je odkázáno na lůžko, nefungují mu plně orgány, je opravdu tak špatné, aby rodiče měli možnost požádat o nedobrovolnou eutanázii? Z utilitarismu víme, že celkové štěstí je štěstím, když je na světě co nejméně trpících lidí. Jedna teorie tedy nabízí to, že by mělo být správné připustit nedobrovolnou eutanázii, jelikož trpícím je nejen například dítě, které se narodí s již zmíněným postižením, ale i rodiče, které budou celý život nahlížet na jeho trápení. Takový život podle Singera není hodnotný. Celkový dopad porodu postiženého dítěte je na psychiku rodičů velmi náporný. Avšak jestliže je stále nějaká šance, že dítě nebude postižené, musí být velmi těžké jít

⁸⁸ SINGER, Peter. Practical ethics. New York: Cambridge University Press, 1979, ISBN 0521297206, s. 139

bez váhání na potrat a potencionálního problému se zbavit ihned. Navíc rodiče mohou mít zdravé dítě i přes to, že to první zdravé nebylo.

Situací spojených s eutanázií může být celá řada. Utilitarismus nám ale říká, že děti jsou nahraditelné. Jestliže totiž usmrtíme dítě, které trpí, přispěje tím k vyššímu počtu lidí, kteří jsou šťastní. I tento názor není pochopen u všech příznivců i nepřiznivců Singera. Navíc zvýšíme možnost, že se narodí dítě zdravé.⁸⁹ Existuje mnoho nemocí, které mohou způsobovat bolest, ale štěstí z života převažuje. Podle utilitarismu je za těchto okolností správné nechat dítě žít.

5.1.4. Kóma

Singer se staví podobně i k lidem, kteří jsou v kómatu. Jestliže je jejich stav konstatován lékaři jako beznadějný a bez možného vyléčení, Singer zastává názor, že usmrcení v tomto případě je vysvobození. Důležitá je míra zranění, ale mám na mysli takovou míru zranění, která je z největší pravděpodobnosti podle lékařů nulová. Podle Singera život, který je závislý pouze na přístrojích, není plnohodnotný.⁹⁰

⁸⁹ SINGER, Peter. Practical ethics. New York: Cambridge University Press, 1979, s. 134. ISBN 0521297206

⁹⁰ SINGER, Peter. Practical ethics. New York: Cambridge University Press, 1979, ISBN 0521297206, s. 151

6. Interupce

Singer, jak už jsem několikrát zmínila, se hlásí k utilitarismu. Když budu vycházet z jeho rozdělení osob do kategorií, novorozené dítě podle Singera není chápáno jako člověk, který je schopný si plně uvědomovat smysl života. Ze začátku je dítě ve fázi, kdy je zcela oddané svým rodičům. Singer se zamýšlí nad tím, kdy je plod v matčině břiše životaschopný a kdy není. Jestliže je průkazné, že se narodí dítě, které bude zdravé a schopné života, pro Singera je takové dítě přínosem. Hranice průkaznosti, kdy je dítě životaschopné je mezi druhým a třetím trimestrem. Veškerá práva plodu jsou v rukách matky, která dítě nosí. To ona může rozhodnout, jestli bude dítě dát žít či ne. Podle katolíků dítě získá duši v období, kdy ho jeho matka poprvé ucítí. Není právě tohle ten okamžik, kdy je dítě dítětem a nemělo by se o jeho životě už nijak rozhodovat?

Také různé kultury nahlíží na potrat jinak. Například v Rakousku jsou uznávané do 12. týdne těhotenství, ale třeba na Maltě jsou ilegální. Ne všude může žena rozhodovat o budoucnosti svého dítěte.⁹¹ Jestli je to správné nebo není, je otázka, na kterou nám odpoví každá kultura jinak. Podle Singera je jasné, proč by neměl mít muž pravomoc rozhodovat o potratu. Je to prosté. „Jestliže u muže není potrat možný, je nesmyslné mluvit u něj o právu na potrat. Protože psi nemohou volit, je nesmyslné mluvit o jejich volebním právu.“⁹²

O potrat je nejčastěji požádáno, když je žena v zoufalé situaci. Dítě by bylo nechtěné nebo je budoucí matka nezralá na to si dítě pořídit. Žena může mít pocit, že by nedokázala dát dítěti to, co by si zasloužilo. Důvodů může být hned několik, společným východiskem je to, že ženy chtějí podstoupit potrat.

Co ale když žena nepřijde do těhotenství chtěně, ale bude znásilněna? Může pak vůbec někdo mít tu moc jí odeprít právo na to si dítě nenechat? V těchto případech je možnost potratu pro Singera zcela na místě.

⁹¹ *Naseinfo.cz* [online]. , 1 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z:

<http://www.naseinfo.cz/clanky/zdravi-a-pece/sexuologie-urologie/antikoncepce/interupce/ve-kterych-statech-je-a-v-kterych-neni-povolen-potrat>

⁹² 52 SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, str. 1

Co když si ale žena jen zapomene vzít antikoncepci nebo se jen oddala nechráněnému sexu, a právě teď pro ni není ta vhodná doba? Je to dost silný argument na to, aby měla právo si dítě nechat vzít? Tím se ale opět pouštím do debaty, na kterou se budou názory velmi lišit. Je to věc pohledu a neexistuje nikde přesně psáno, jak by se měla žena zachovat. Až samozřejmě na země, kde je potrat ilegální.

Jak jsem uvedla již několikrát, Singera provádí druhová nadřazenost všemi tématy. A to i v případě, že se jedná o potrat a mluvíme o potratu, který je prováděn našemu druhu Homo sapiens. Singer se totiž pozastavuje nad tím, co plyne z jeho rozřazení lidí do kategorií. Jestliže plod není osobou, proč by nemělo být dovoleno potrat provést? Plod totiž není lidskou osobou a nemůže mít tedy stejné právo na život jako lidský tvor. To samé platí i u zvířat. Jak to že my můžeme rozhodovat o potratu našich zvířat? Kdo nám dává tu pravomoc? Jsme to my. My sami si nastavujeme pravidla o tom, co se sluší a patří. Jestliže totiž plod či zvíře chceme zabít, jednou z nejdůležitějších otázek je schopnost cítit bolest.

Podle Singera nemá plod větší nárok na život než zvíře.⁹³ Jestliže ale mluvíme o dětech, které jsou nějak mentálně hendikepované, můžeme rozpoznat hranici mezi lidmi a zvířaty, když si zvířata jen těžko uvědomují obtížnost jejich situace a třeba si ani neuvědomují sebe sama? „Jestliže používáme tyto charakteristiky jako rozhraní mezi lidmi a jinými zvířaty, potom tvrdíme, že ti méně schopní lidé jsou na druhé straně hranice: a pokud je tato hranice brána jako rozdílná v morálním statusu, pak by tito lidé měli mít spíše status zvířete.“⁹⁴ I když to na první pohled možná zní jako urážlivé, jestliže pochopíme myšlení Singera ve své podstatě, tyto názory nejsou myšleny zle. Ba naopak. Singer se v každém svém díle snaží dokázat rovnoprávnost lidí se zvířaty.

⁹³ SINGER, Peter. Practical ethics. New York: Cambridge University Press, 1979, ISBN 0521297206, s.137

⁹⁴ SINGER, Peter. Practical Ethics. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0-521-43363-0, str. 74. Přeloženo mnou. V originále: „If we use these characteristics to place a between humans and other animals, we place these less able humans on the other side of the gulf: and if the gulf is taken to mark a difference in moral status, then these humans would have the moral status of animals rather than humans.“

Singer ovšem není zaslepen a uvědomuje si rozdíly mezi námi a zvířaty. „Existuje plno oblastí, ve kterých u dokonalejších mentálních schopností dospělých lidí vznikají rozdíly: očekávání, lepší detailnější paměť. Tyto rozdíly nám říkají, proč člověk, který umírá na rakovinu, pravděpodobně zažívá více trápení než myš. Jedná se o mentální utrpení, kvůli které snášíme utrpení hůř.“⁹⁵

⁹⁵ SINGER, Peter. Practical Ethics. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0-521-43363-0, str. 60. Přeloženo mnou. V originále: „There are many areas in which the superior mental powers of normal adult humans make a difference: anticipation, more detail memory... These differences explain why a human dying from cancer is likely to suffer more than a mouse. It is a mental anguish that makes the human's position so much harder to bear.“

7. Kdy je Singer kritizován

Jedním z důvodů, proč je Singer kritizován, je jeho postoj k eutanázii. Jeho názory s tím spojené jsou část chápány jako kontroverzní. Ve své publikaci *Practical Ethics* dokonce věnuje jednu kapitolu události, která se stala na univerzitě v Duisburgu, kde měl své dílo představit. Jedním z hlavních témat kritiky byl postoj Singera k nevyžádané eutanázii. Jeden z nejsilnějších výroků, který byl kritizován, byl: „...že děti, které jsou handicapované, nejsou osobami v běžném slova smyslu a v důsledku toho je sníženo jejich právo na život.“⁹⁶

Singer jen často v nepochopení i u významných osobností. Například u Americké spisovatelky a profesorky filosofie Mary Anne Warrenové, která tvrdí, že zvířata sice mohou mít práva, „...ale jejich práva, jsou většinou mnohem slabší ve své síle než práva lidí, kteří práva vlastní v tom v nejsilnějším smyslu.“⁹⁷ S názory Mary Anne Warrenové souhlasí i žijící britsko-americký filosof Peter Carruthers. Podle něj jsou lidé na rozdíl od zvířat schopni se chovat podle určitých pravidel, které nám přináší i samo společenství, ve kterém žijeme. Je dán nějaký ideální obraz a naše morální zásady nám pomáhají se podle nich řídit. To ale podle Petera Carruthersa zvířata neumějí. Lidé jsou totiž na rozdíl od zvířat racionálně uvažující bytosti. My jako lidé umíme přemýšlet o následcích svých činů, a proto promýšlíme své kroky a skutky.⁹⁸

S kritikou se Singer setkává často hlavně v zemích jako je Německo a Rakousko. Může za to historický fakt, za který si bude Německo nést odpovědnost, dokud se bude historie psát. Fakt, že nacisté prováděli eutanázii, podle Singera neznamena, že je

⁹⁶ PAUER-STUDER, Herlinde. Peter Singer on euthanasia. *Monist* [online]. 19930401, vol. 76, issue 2, s. 135- 157 [cit. 2014-05-04]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=9404050729&lang=c&site=ehost-live>

⁹⁷ SIMMONS, Aaron. A critique of Mary Anne Warren's weak animal rights view. *Environmental Ethics: an interdisciplinary journal dedicated to the philosophical aspects of environmental problems*. 2007, roč. 29, č. 3, s. 267-278, str. 267. Přeloženo mnou. V originále: „...but their rights, for the most part, are much weaker in strength than the rights of humans, who possess rights in the strongest, fullest sense.“

⁹⁸ CARRUTHERS, Peter. *Against the Moral Standing of Animals*. [Http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/](http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/) [online]. 2011 [cit. 2012-10-30]. Dostupné z: <http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/The%20Animals%20Issue.pdf>

špatná. Jde o úhel pohledu a s nacistickým pohledem se samozřejmě Singer neztotožňuje. To ale ne vždy všichni lidé, kteří se Singerem nesouhlasí, chápou.⁹⁹

Singer je dále kritizován i proto, že se hlásí k utilitarismu. A to hlavně díky názoru, že někteří lidé mohou být nadřazeni jiným, ve smyslu preferencí. Utilitarismus nám říká i to, že za předpokladu, že úmrtí jedné lidské bytosti má pozitivní důsledek na jiný lidský život, může být eticky správné. Váhy musí mít převahu na straně bytosti, u které se vyskytují pozitivní důsledky. Je jasné, že jestliže jsme rodiče dítěte, které je nějakým způsobem handicapováno, a to ať mentálně nebo fyzicky, náš postoj se k těmto dětem výrazně liší. Nechápeme tyto děti jako přítěž, ale jednoduše jako svoje děti. Právě tito lidé, rodiče těchto dětí, mohou chápat Singerovy názory jako špatné. Je to ale pochopitelné, nikdo si přece nechce připustit, že jeho dítě nepřináší společnosti žádný užitek a toto tvrzení je velmi nemilosrdné. Znáмым profesorem filosofie, který se s tímto tvrzením neztotožňuje je například Carl Cohen.

„Co si lidé ponechají i přesto, že jsou postižení, zvířata nikdy nemohla.“¹⁰⁰ Carl Cohen tedy se Singerovým rozdělením do kategorií nesouhlasí. Popírá tím totiž jeho tvrzení. Zároveň nám tato citace naznačuje i to, že Cohen na rozdíl od Singera vidí rozdíl mezi silou života zvířat a lidí, kteří jsou nějakým způsobem postižení. „Práva jsou pro lidi univerzální: vyvíjí se v morálním světě lidí, v morální sféře. V lidském světě jsou morální soudy pronikavé.“¹⁰¹

S čím se Singer také často setkává, je jeho pojetí rovnosti mezi zvířaty a lidmi. Pro Singera jsou zvířata velmi vysoko postavená a je to vidět převážně v díle

⁹⁹ ČERNÝ, David. POLEMKA: V čem je uvažování Petera Singera nepřijatelné. *Lidovky*. 2005, s. 3

¹⁰⁰ COHEN, Carl. The Case for the Use of Animals in Biomedical Research. *The New England Journal of Medicine*. 1986, roč. 1986, č. 314, s. 865-869. Dostupné z: <http://spot.colorado.edu/~heathwo/phil1200,Spr07/cohen.pdf>, str. 96. Přeloženo mnou. V originále: „What humans retain when disabled, animals have never had.“

¹⁰¹ COHEN, Carl. Do Animals Have Rights?. *Ethics & Behavior*. 1997, roč. 7, č. 2, s. 91-102. Dostupné z: <http://www.rw.ttu.edu/ethics/pdf%27s/P4%20.pdf>, str. 97. Přeloženo mnou. V originále: „Rights are universally human: they arise in the human moral world, in a moral sphere. In the human world moral judgements are pervasive...“

Osvobození zvířat. Sám Singer se přiklání k vegetariánství i veganství. Chápe ale nastavený potravinový řetězec a je přesvědčen, že jestliže jsou slepice chována domácky a život, který žijí je plnohodnotný, nevidí nic špatného na tom, si jejich vejce brát. Ne všichni lidé, ale sdílí názor o rovnosti tvorů jako právě Singer. Lidé, kteří pracují se zvířaty jako se stroji, testují na nich kosmetické výrobky či je chovají v nehumánních podmínkách a využívají je jen pro svůj užitek, se nemohou se Singrovým chápáním ztotožňovat.

Singer je kritizován i kvůli svému vlastnímu chápání rozdělení osob do kategorií. Často staví děti na úroveň zvířat a tvrdí, že i přes nákladnou léčbu, kterou podstupují, jejich inteligence nedosáhne nad inteligenci dospělého psa.¹⁰²

7.1.1. Vědecké testování na zvířatech

Singer se dostává do kritiky i díky jeho názoru na testování na zvířatech. Dle Singera je testování ve většině případů nepřínosné, ne ale všichni vědci se s tímto názorem ztotožňují. Singer se totiž, jak již víme, pouští i do názorů, že vědecké výzkumy jsou leckdy zbytečné. Například Charles Randy Gallistel tvrdí: „Rád bych argumentoval, že tento návrh by mohl úplně zničit behaviorální neurobiologii a je to urážkou pro morální citlivost.“¹⁰³ Gallistel se ohrazuje proti tvrzení, že testování na zvířatech se dá nahradit počítačovou simulací. Pod toto tvrzení se podepisuje také Sydney Gendin. Ten navíc argumentuje tím, že nejenom, že ne vždy se dá nahradit testování na zvířatech počítačovou simulací, ale zvířata tu pro nás jednoduše vždycky budou. Což je vůči nim bezpochyby velmi nadřazené a neférové.¹⁰⁴ Ani Carl Cohen s tím nesouhlasí. „Nahradit zvířata počítačovou simulací, či vzorky tkání, je většinou

¹⁰² SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, str. 33

¹⁰³ GALLISTEL, C. R. The case for Unlimited Research Using Animals. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. Animal Rights and Human Obligations. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, s. 209-215. ISBN 0-13-036864-4, str. 209. Přeloženo mnou. V originále: „I wish to argue, that this bill would devastate behavioral neurobiology and that it is an affront to moral sensibility.“

¹⁰⁴ GENDIN, Sydney. Using Animals in Science. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. Animal Rights and Human Obligations. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, ISBN 0-13-036864-4., s. 197-208.

ve vědě fantazií.“¹⁰⁵ Cohen navíc objasňuje svůj názor i tím, že zvířata k některým výzkumům zkrátka potřebují a to proto, že testování na lidech, jako například vakcín, by bylo nebezpečné.¹⁰⁶

V publikaci *Osvobození zvířat* je uvedena i širší škála testování na zvířatech, a to třeba získání vědomostí o pocitech matky, které bylo odloučeno mládě. Zkoumání toho, co se se zvířaty stane a jaká vznikne deprivace. Upřímně mě zaráží lidé, kteří jsou schopni tuto práci vykonávat. Tito experimentátoři musí mít posunuté vnímání cizí bolesti. Dokáží postavit laboratorní myš nad úvahu, jestli by se měla vydat na pospas smrti hladem nebo úmrtí pod elektrickým proudem.¹⁰⁷ Souhlasím se Singerem, neboť nechápu hlubší smysl tohoto testování.

Singer je dále kritizován i kvůli jeho pojetí sexismu. Podle Bonnie Steinbock bychom sexismu neměli bránit. Ženy a muži se podle ní často odlišují právě v morálních ohledech. Naopak nesouhlasí se Singerem v tom srovnávat zvířata a lidi. Odkazuje se na inteligenci, kterou jsme schopní dosáhnout.¹⁰⁸

7.1.2. Problematika spojená s konzumací masa

Co kritizuje naopak Singer, je naše utkvělá představa o tom, že je nezbytné jíst maso. „Je jen jediná nezbytná živina, kterou normálně z rostlinných zdrojů nezískáme, a to je vitamin B12, který je obsažen ve vejcích a mléku a není hotově asimilován v rostlinné stravě.“¹⁰⁹ Faktem ale je, že vegetariáni mívají nižší zásoby železa, které si

¹⁰⁵ COHEN, Carl. *Do Animals Have Rights?*. *Ethics & Behavior*. 1997, roč. 7, č. 2, s. 91-102. Dostupné z: <http://www.rw.ttu.edu/ethics/pdf%27s/P4%20.pdf>, str. 93 Přeloženo mnou. V originále:

„...replacement of animal subjects by computer simulations, or tissue samples, and so on, is in most research a phantasm, a fantasy.“

¹⁰⁶ COHEN, Carl. *Do Animals Have Rights?*. *Ethics & Behavior*. 1997, roč. 7, č. 2, s. 91-102. Dostupné z: <http://www.rw.ttu.edu/ethics/pdf%27s/P4%20.pdf>, str. 92.

¹⁰⁷ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, s.45-47

¹⁰⁸ STEINBOCK, Bonnie. *Speciesism and the Idea of Equality*. *Philosophy*. 1978, roč. 53, č. 204, s. 247-256. Dostupné z: <http://faculty.morris.umn.edu/~mcollier/International%20Ethics/steinbock.pdf>, s. 247.

¹⁰⁹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3, str. 199

naše tělo bere právě z masa. Nutričně ale není problém si zásobu železa v organismu do těla dodat jinou cestou.¹¹⁰

Problém s nedostatkem masa se může vyskytnout během těhotenství. „Nedostatek vitamínu B12 během těhotenství může být příčinou nevratných neurologických změn plodu.“¹¹¹ Singer omlouvá přístup k obživě masem pouze u primitivních kultur, u kterých je tento zdroj obživy primární. Tito lidé stejně tak jako zvířata zkrátka musejí zabít jiný druh, podle Singera ale my nemusíme, a proto to není správné. Mluví za to i další citace z jeho díla: „...zvířata nejsou způsobilá promyslet možnosti, které nabízí, rozmyslet se nad etikou toho co jí. A tudíž není možné pokládat zvířatům odpovědnost za to, co dělají, nebo odsuzovat, že si jsou zabíjení hodny, naopak si zaslouží, aby se s nimi jednalo stejným způsobem.“¹¹²

Od malička jsme vedeni k tomu, že jíst maso je přirozené a jakási nutnost. Z velké části se ale podle mého názoru jedná o zvyk. Asi každý z nás někdy slyšel, že když nebudeme jíst maso, nebudeme mít sílu. Singer ale už ve své publikaci *Osvobození zvířat* čtenáře nabádá, aby se pozastavili nad myšlenkou stát se vegetariánem. Vegetariánství je většinou chápáno jako pomoc zvířatům a snaha snížit množství trpících zvířat. V našem okolí ale moc lidí, kteří se vydali touto cestou, není, i když procentuálně jich stále přibývá, což je podle Singera velký pokrok.

¹¹⁰ HERCBERG S, PREZIOSI P, GALAN P. (2001). Iron deficiency in Europe. In: *Public Health Nutrition*, roč. 4, č. 2, s. 537-545.

¹¹¹ Výživové aspekty vegetariánství: Zabránění nedostatku některých živin. European Food Information Council [online]. 2012 [cit. 2018-4-02]. Dostupné z: <http://www.eufic.org/article/cs/artid/Vegetarianismnutritional-aspects/>

¹¹² SINGER, Peter. *Practical Ethics*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0- 521-43363-0, str. 71. Přeloženo mnou. V originále: „...nonhuman animals are not capable of considering the alternatives open to them or of reflecting on the ethics of their diet. Hence it is impossible to hold the animals responsible for what they do, or to judge that because of their killing they deserve to be treated in a similar way.“

8. ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo seznámit se s etikou Petera Singera. Singerův rozhled, co se faktů, se kterými je schopen oponovat, je úžasný. Singer se zajímá o celou řadu problémů a ve svých publikacích, které si jsou něčím podobné, ale na druhou stranu jsou ve faktech, které se neopakují velmi zajímavé a pestré. Celkový dojem z publikací, názorů a rozhovorů, které jsem o Singrovi zjistila a přečetla, působí lépe, než jsem si původně myslela. S mnoha jeho názory se dokážu ztotožnit, a to i s těmi, kvůli kterým je terčem kritiky. Ne se vším, pokud se jedná o eutanázii, ale s názorem, že za jasně průkazných důkazů, že člověk nemá šanci na plnohodnotný život, souhlasím. Bohužel jsem se za svůj život setkala s lidmi, kteří by eutanázii vyžadovali, ale nebylo to reálné. Smysl života je zvláštní věc a pro každého je jiná. Ale ve své podstatě si myslím, že většina lidí vidí smysl života v rodině a v plnění si svých snů.

Svět ale není spravedlivý, a i když nevíme proč, tak někteří lidé mají podmínky mnohem lehčí než jiní. Singerovy knihy se zabývají problémy týkajícími se práv zvířat, globalizace, práva či etiky. Naše morální zásady ale ne vždy odpovídají tomu, čemu by měly odpovídat. Bohudík i bohužel máme ve své moci řídit svět. Pro naši rasu je to určitě výhodné, ale pro jiného tvora žijícího na naší planetě už tolik ne. I když ne všem lidem je dána stejná péče jako nám žijícím ve vyspělém státě.

Celkově na mě výroky a myšlenky, ke kterým sem měla přístup, působí velmi kladným a rozumným dojmem. Singerovy názory mají pro mě hlavu a patu a Singer dokáže své názory obhájit a doložit k nim i fakta, což je velmi důležité. Pustit se do debaty s někým tak vzdělaným určitě nebude žádný med. Singer je k roku 2018 brzy 72-letý. Etice se věnuje od vysokoškolských let, takže čas, který už strávil nad úvahami a polemizováním nad problémy dnešního světa, je úctyhodný.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

9-11-attacks [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/9-11-attacks>

Alternatives to Animal Testing. *Peta.org* [online]. , 3 [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.peta.org/issues/animals-used-for-experimentation/alternatives-animal-testing/>

ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 3., nezměn. vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. Praha: Rezek, 2009. ISBN 978-80-86027-29-6.

ARISTOTELÉS. *O duši*. 3. rozš. vyd. Přeložil Antonín KŘÍŽ. Praha: P. Rezek, 1996. ISBN 809017969x.

ARISTOTELÉS. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998. ISBN 80-86027-10-4.

BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-123-9.

CARRUTHERS, Peter. Against the Moral Standing of Animals. [Http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/](http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/) [online]. 2011 [cit. 2012-10-30]. Dostupné z: <http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/pcarruthers/The%20Animals%20Issue.pdf>

COHEN, Carl. Do Animals Have Rights?. *Ethics & Behavior*. 1997, roč. 7, č. 2, Dostupné z: <http://www.rw.ttu.edu/ethics/pdf%27s/P4%20.pdf>.

COHEN, Carl. The Case for the Use of Animals in Biomedical Research. *The New England Journal of Medicine*. 1986, roč. 1986, č. 314, s. 865-869. Dostupné z: <http://spot.colorado.edu/~heathwoo/phil1200,Spr07/cohen.pdf>.

ČERNÝ, David. POLEMIKA: V čem je uvažování Petera Singera nepřijatelné. *Lidovky*. 2005.

DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. In: SUNSTEIN, Cass R. *Animal Rights: current debates and new directions*. 1.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 176-194. ISBN 0-19-515217-4.

- FRANCIONE, Gary. Animals- Property od Persons. In: SUNSTEIN, Cass R. a Martha C. NUSSBAUM. *Animal Rights: current debates and new directions*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 108-120. ISBN 0-19-515217-4.
- FREDRICKSON, George M. *Rasismus: stručná historie*. Přeložil Veronika MATYSOVÁ. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7341-124-5.
- GALLISTEL, C. R. The case for Unlimited Research Using Animals. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. *Animal Rights and Human Obligations*. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, s. 209-215. ISBN 0-13-036864- 4.
- GENDIN, Sydney. Using Animals in Science. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. *Animal Rights and Human Obligations*. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, ISBN 0-13-036864-4.
- GLACKEN, Clarence J. *Traces on the Rhodian Shore: nature and Culture in Western thought from Ancient Times to the End of the Eighteenth Century*. 1.vyd. California: University of California Press, 1967. ISBN 0-520- 03216-0.
- GRAESER, Andreas. *Řecká filosofie klasického období: sofisté, Sókratés a sokratikové, Platón a Aristotelés*. Praha: Oikoymenh, 2000. Dějiny filosofie (OIKOYMENH). ISBN 80-7298-019-X.
- HARRISON, Ruth. *Animal Machines: the new factory farm industry. Farmer and Stockbreeder*. 1962, roč. 1962, January, 30.
- HERCBERG S, PREZIOSI P, GALAN P. (2001). Iron deficiency in Europe. In: *Public Health Nutrition*, roč. 4, č. 2, s. 537-545.
- HORÁK, Aleš. *Preferenční Utilitarismus Petera Singera*. Brno, 2010. Bakalářská diplomová práce. Masarykova Univerzita Filozofická fakulta.
- JEFFERSON, Thomas a Miloš KREJČÍ. *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Ústava Spojených států amerických s komentáři Miloše Krejčího*. V nakl. Otakar II. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. ISBN 80-86355-24-1.
- KÁBROVÁ, Markéta. *Konsekvencialismus - pro a proti*. Pardubice, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.
- KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-63-x.

Kurzy.cz [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:
<https://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>

LEHMANNOVÁ, Zuzana. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0621-1.

LENDEROVÁ, Milena, ed. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0375-6.

Miliony myší umírají abychom žili. Proč se léky a nemoci testují zrovna na nich?. *Patalie.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://patalie.cz/miliony-mysi-umiraji-abychom-zili-proc-se-leky-nemoci-testuji-zrovna-nich/>

Naseinfo.cz [online]. , 1 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z:
<http://www.naseinfo.cz/clanky/zdravi-a-pece/sexuologie-urologie/antikoncepce/interupce/ve-kterych-statech-je-a-v-kterych-neni-povolen-potrat>

PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Na pomoc učitelům (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 8004243830.

PAUER-STUDER, Herlinde. Peter Singer on euthanasia. *Monist* [online]. 19930401, vol. 76, issue 2, [cit. 2014-05-04]. Dostupné z:
<http://search.ebscohost.com.ezproxy.muni.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=9404050729&lang=cs&site=ehost-live>

PERNOUD, Régine. *Žena v době katedrál*. Přeložil Gustav FRANCL, přeložil Václav FREI. Praha: Vyšehrad, 2002. Kulturní historie. ISBN 80-7021-544-5.

POHANOVÁ, Petra. *René Descartes Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách* [online]. 1., 3 [cit. 2018-03-11]. Dostupné z:
<http://www.phil.muni.cz/~lcerna/seminarky/pohanova/descartes.html>

Salátové listy. *Www.salatovelisty.cz* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z:
<https://salatovelisty.cz/2018/03/02/musime-krmit-zvirata-jinymi-zviraty/>

SIMMONS, Aaron. A critique of Mary Anne Warren's weak animal rights view. *Environmental Ethics: an interdisciplinary journal dedicated to the philosophical aspects of environmental problems*. 2007, roč. 29, č. 3

SINGER, Peter, ed. *Applied ethics*. Oxford: Oxford University Press, 1990. s. 225., Oxford Readings in Philosophy

SINGER, Peter. All Animals Are Equal. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. Animal Rights and Human Obligations. 2. vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, ISBN 0-13-036864-4

SINGER, Peter. Down on the Factory Farm. In: SINGER, Peter a Tom REGAN. Animal Rights and Human Obligations. 2.vyd. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, s. 159-168. ISBN 0-13-036864-4.

SINGER, Peter. Not for Humans Only: The place of Nonhumans in Environmental Issues. In: LIGHT, Andrew a Holmes ROLSTON. Environmental Ethics: an Anthology. 1. vyd. Malden: Blackwell Publishers, 2003. ISBN 0-631-22294-4

SINGER, Peter. Not for Humans Only: The place of Nonhumans in Environmental Issues. In: LIGHT, Andrew a Holmes ROLSTON. Environmental Ethics: an Anthology. 1. vyd. Malden: Blackwell Publishers, 2003, s. 55-64. ISBN 0-631-22294-4.

SINGER, Peter. Osvobození zvířat. 1. vyd. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3.

SINGER, Peter. Practical Ethics. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 395 s. ISBN 0- 521-43363-0.

SINGER, Peter. The Animal Liberation Movement: THE ANIMAL LIBERATION MOVEMENT: ITS PHILOSOPHY, ITS ACHIEVEMENTS, AND ITS FUTURE. 1. vyd. Nottingham: Old Hammond Press, 1985. ISBN 0 948062 02 9. Dostupné z: <http://www.utilitarian.org/texts/alm.html>

SINGER, Peter. *Applied ethics*. New York: Oxford University Press, 1986. ISBN 0198750676

SINGER, Peter. <Http://www.petersinger.info> [online]. [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/570e589e22482ed7fde277c0/t/5ad6cda5562fa7457d652b81/1524026795258/CV.pdf>

SINGER, Peter. *Jeden svet: etika globalizácie*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006. ISBN 80-806-1234-X.

SINGER, Peter. *Petersinger.info* [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://www.petersinger.info/faq/>

SINGER, Peter. *Practical ethics* [online]. Druhé vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 [cit. 2018-01-23]. ISBN 9780521439718. Dostupné z: http://www.academia.edu/2175392/Practical_ethics

SINGER, Peter. *Spisy o etickom žiti*. Slovensko: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009. ISBN 9788080613327.

STEINBOCK, Bonnie. Speciesism and the Idea of Equality. *Philosophy*. 1978, roč. 53, č. 204, s. 247-256. Dostupné z:
<http://faculty.morris.umn.edu/~mcollier/International%20Ethics/steinbock.pdf>, s. 247.

ŠEVČÍKOVÁ, Petra. *Peter Singer a jeho kritici*. Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.

TAYLOR, Angus. *Animals and Ethics: An Overview of the Philosophical Debate*. 1.vyd. Toronto: Broadview Press, 2003. ISBN 1-55111-569-7. Dostupné z:
http://www.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=DlshxmoGu04C&oi=fnd&pg=PA9&ots=bBMRgzu3eT&sig=HLOGNsuk63088F28rcA_aXKROKs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

VELANOVÁ, Helena. *Kardinální cnosti*. Olomouc, 2010. Diplomová Práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

VITOŠKOVÁ, Markéta. *Aristotelovo pojetí etiky* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: file:///C:/Users/PC/Downloads/DPTX_2010_2_11260_0_315753_0_113476.pdf
Výživové aspekty vegetariánství: Zabránění nedostatku některých živin. European Food Information Council [online]. 2012 [cit. 2018-4-02]. Dostupné z:
<http://www.eufic.org/article/cs/artid/Vegetarianismnutritional-aspects/>

WOLINSKY, Stephen a Kristi L. KENNEN. *Kvantové vědomí: experimentální příručka kvantové psychologie*. Ústí nad Labem: Paprsky, 2007. ISBN 978-80-903553-6-1.
Zeptali jsme se biologa, jestli rostliny mohou cítit bolest. *Soucitne.cz* [online]. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://soucitne.cz/zeptali-jsme-se-biologa-jestli-rostliny-mohou-citit-bolest>